

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิตในการป้องกันการถูกคุกคามสำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านร่องน้ำ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด เอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสารต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย โดยเสนอสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศศึกษา
2. แนวคิดการสอนทักษะชีวิต
3. พฤติกรรมของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม
4. การคุกคามทางเพศ
 - 4.1 ความหมายของการคุกคามทางเพศ
 - 4.2 รูปแบบของการคุกคามทางเพศ
 - 4.3 การคุกคามทางเพศในโลกออนไลน์
 - 4.4 ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในอินเทอร์เน็ต
 - 4.5 ผลกระทบของการคุกคามทางเพศที่มีต่อผู้ถูกคุกคามทางเพศ
 - 4.6 การป้องกันและแก้ไขปัญหาเมื่อถูกคุกคามทางเพศ
 - 4.7 กฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศในประเทศไทย
5. การสอนเพศศึกษาในโรงเรียน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศศึกษา

ตามประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 ในหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มาตรา 24 การจัดการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพในการเตรียม คนให้มีความพร้อมทุกๆ ด้านนั้น การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยให้คนพัฒนาตนเอง อย่างเต็มที่ตั้งแต่แรกเกิดจนวันสุดท้ายของชีวิต จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการ วางรากฐานสร้างสรรค์ พัฒนาความเจริญมั่นคงและแก้ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จากการพิจารณา ระบบการศึกษาของไทยกล่าวได้ว่าประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับที่พอใจระดับหนึ่งทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพแต่ในขณะเดียวกันก็มีปัญหาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรเนื้อหาสาระ ซึ่ง ยังไม่พอเพียงต่อความต้องการด้านการเรียนรู้ยังใช้วิธีการสอนหนังสือมากกว่าฝึกปฏิบัติจริง ในวิชา ที่เรียนทำให้เกิดการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ การค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ยังยึดตัวครู เป็นศูนย์กลางมากกว่าผู้เรียน รวมทั้งคุณภาพของครูสถานภาพอาชีพครูตกต่ำ คนเก่งไม่เลือกเรียน วิชาชีพครูกระบวนการผลิตครูยังไม่สามารถผลิตครูสาขาที่ขาดแคลนอย่างเพียงพอได้ ด้านการวัดผล ประเมินผลและการคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นผู้เรียนสนใจเฉพาะวิชาที่มีผล ต่อการศึกษาเท่านั้นและการคัดเลือกเรียนต่อยังเน้นด้านพุทธิพิสัยด้านเดียว เพราะฉะนั้นกระบวนการ ศึกษาเป็นพลังอำนาจที่สำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาชาติ กระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพเท่านั้นที่เอื้อต่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การศึกษาไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน และอนาคต

เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเพศ ก่อนข้างมาก การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษาผู้สอนจึงควรมุ่งเน้นศีลธรรม คุณธรรมและการ

ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย แนวการจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาในการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นในเชิงวิภาคพฤติกรรมทางเพศและปัญหาทางเพศ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมี “ความรู้จริง” ในเรื่องเพศซึ่งตามหลักจิตวิทยาถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางเพศเป็นแรงจูงใจชนิดหนึ่ง เหมือนกับความต้องการอาหาร การต้องการความรัก ความมั่นคงในชีวิตตลอดจนความเชื่อ เจตคติ ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ จึงเข้ามามีบทบาทเพื่อตอบสนองแรงจูงใจทางเพศค่อนข้างมากและหากตอบสนองในทางที่ไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การมีค่านิยมทางเพศที่ไม่เหมาะสมและที่เป็นปัญหาระดับชาติก็คือ การแพร่ระบาดของโรคเอดส์

ดังนั้นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีความรู้ในเรื่องเพศที่ถูกต้อง และมีความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมทางเพศของตนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการปรับตัวอย่างแผนชีวิตและการตัดสินใจปฏิบัติต่อกันระหว่างเพศและเพศเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ อันมีผลทำให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคมและชีวิตครอบครัว

ความคาดหวังของสังคมต่อการจัดการเรียนรู้เพศศึกษา

หากผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “เพศศึกษา” ด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริงแล้วจะสร้างคุณค่าให้สังคมได้ดังนี้

1. ลดปัญหาสังคมเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การมีค่านิยมทางเพศที่ไม่เหมาะสม สภาพแวดล้อมของสื่อข่าวสารทางเพศ เด็กและเยาวชนถูกล่อลวงไป มีพฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องเพศ การมีเพศสัมพันธ์ที่ขาดความรับผิดชอบ ซึ่งมักนำไปสู่การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น
2. เป็นการเตรียมให้ผู้เรียนพร้อมที่จะแก้ปัญหาชีวิต ซึ่งมีเรื่องเพศเป็นส่วนประกอบ ตั้งแต่ปัญหาส่วนตัวของบุคคล จนถึงปัญหาที่สลับซับซ้อนมากขึ้นทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และศีลธรรม ซึ่งจะมีผลต่อความสำเร็จในชีวิต ครอบครัว ตลอดจนสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิกในครอบครัวอันเป็นพื้นฐานของสมาชิกที่ดีในสังคม
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพศศึกษาที่เหมาะสม เป็นการปลูกฝังความเชื่อ เจตคติ ตั้งแต่วัยเด็กเล็กและเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่และเด็กได้เรียนรู้เพศศึกษาร่วมกันจากประสบการณ์ตรงในชีวิตประจำวัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) การสอนเพศศึกษาในยุคปัจจุบันผู้สอนตระหนักถึงเรื่องต่อไปนี้

1. เรื่องเพศเป็นความต้องการทางธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไป และเป็นความต้องการที่มีอยู่ตลอดชีวิต
2. มนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีจึงไม่ควรถูกแบ่งแยกกีดกันด้วยเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือรสนิยมทางเพศ ควรเคารพความแตกต่างหลากหลายของกันและกัน
3. การบังคับให้ผู้อื่นคิด เชื่อหรือปฏิบัติโดยขัดกับความต้องการของบุคคลนั้นๆ ถือเป็น เรื่องที่ขัดต่อจริยธรรมในการจัดการเรียนรู้เรื่องเพศ
4. บุคคลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำของตน
5. ผู้สอนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เรียนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเปิดเผยหรือ พูดคุยเกี่ยวกับความคับข้องใจในการดำเนินชีวิตรวมทั้งเรื่องเพศโดยไม่ถูกตัดสินคุณค่าจากผู้สอน
6. ในประเด็นเรื่องการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์และการป้องกันโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์ ผู้สอนควรเสนอทางเลือกแก่ผู้เรียนมากกว่า “การไม่มีเพศสัมพันธ์เท่านั้น”

แนวคิดการสอนทักษะชีวิตเกี่ยวกับการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ

ความหมายของทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต (Life Skills) หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมที่ ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถจัดการด้านความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่าง เหมาะสม (WHO, 1993) หรือทักษะชีวิต หมายถึงวิเคราะห์สถานการณ์พฤติกรรมของบุคคล ผลจาก การกระทำและการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ (UNICEF, Thailand, 1995) และทักษะชีวิตหมายถึง จัดการสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง ... เพื่อป้องกัน... ปัญหาสุขภาพ (UNAIDS, 1997)

จากความหมายดังกล่าวจึงพอสรุปได้ว่า ทักษะชีวิต คือ ความสามารถในการปรับ พฤติกรรม และมีพฤติกรรมที่ถูกต้องทำให้บุคคลสามารถจัดการกับความต้องการและสิ่งท้าทาย ในชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทักษะชีวิตอาจมีความหมายใน 3 ลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นความสามารถของบุคคลในการใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและเป็น ประโยชน์ เช่น การวางแผนที่จะรับประทานอาหารในแต่ละมื้ออย่างมีคุณค่า
2. เป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับสถานการณ์เสี่ยงต่างๆ ได้ เช่น การใช้ คำพูดชักชวนให้กลุ่มบุคคลยินยอมที่จะใช้วิธีการป้องกันโรคได้อย่างถูกต้อง
3. เป็นความสามารถของบุคคลที่จะจัดการตนเอง กับบุคคลอื่นและสังคมใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นทักษะชีวิตสำหรับความสามารถด้านสังคม และจิตวิทยา

สมรรถภาพหรือทักษะด้านสังคมและจิตวิทยา (Psychosocial Competency) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะรู้จักแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม หรือพฤติกรรมที่ถูกต้องเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หรือในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมนั้น ๆ สมรรถภาพด้านสังคมและจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการมีภาวะสุขภาพร่างกาย คุณเลจิตใจที่ดี ตลอดจนช่วยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีพฤติกรรมในทางที่จะก่อให้เกิดสุขภาพที่ดีและป้องกันพฤติกรรมอันเป็นสาเหตุของปัญหาสุขภาพต่าง ๆ

ทักษะด้านสังคมและจิตวิทยา เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านประเพณี วัฒนธรรม ครอบครัว ชุมชน คติชาวบ้านการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนรวมทั้งอื่นๆ แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ และเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นครอบครัวมีขนาดเล็กลง โอกาสที่จะเรียนรู้เรื่องทักษะด้านสังคมและจิตวิทยาผ่านประเพณี วัฒนธรรมชุมชนลดน้อยลง ทำให้บุคคลขาดความรู้เรื่องทักษะและพัฒนาการสมรรถภาพด้านสังคมและจิตวิทยาดังนั้นการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ ควรต้องส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิตแก่เด็กและเยาวชน

ความสำคัญของทักษะชีวิต

จุดประสงค์ของหลักสูตรสุขศึกษาประการหนึ่ง คือ การเรียนการสอนสุขศึกษามุ่งให้ผู้เรียน “มีทักษะชีวิตและนำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน” ซึ่งทักษะชีวิตเป็นแนวทางใหม่ ทางหนึ่งที่จะก้าวทันภัยโลก และองค์การยูนิเซฟ ได้นำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อป้องกันและควบคุมพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่พึงไม่ประสงค์และมุ่งส่งเสริมการมีพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพ โดยมีกรอบความคิดดังแผนผังที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบคิดการมีพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพ

ที่มา : WHO (1993)

จากแผนภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าการได้มาซึ่งความรู้และทักษะชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมร่วมกับทัศนคติอันดีและแรงเสริมต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพและนำไปสู่การป้องกันปัญหาสุขภาพ ดังนั้นการเรียนรู้ทักษะชีวิตอย่างถูกหลักการเหล่านี้จึงจะสามารถมีสุขอนามัยที่ดีและป้องกันปัญหาด้านสุขภาพได้อย่างแท้จริง

องค์ประกอบของทักษะชีวิต

ลักษณะของทักษะชีวิตจะแตกต่างกันตามวัฒนธรรมและสถานที่ ดังนั้นการฝึกทักษะชีวิตจะต้องคำนึงปัจจัยทางวัฒนธรรม ทางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจการเลือกที่จะลงมือกระทำอย่างใดก็ตามมีทักษะอยู่กลุ่มหนึ่งถือว่าเป็นหัวใจของทักษะหรือเป็นทักษะหลักและเป็นฐานแนวคิดในการส่งเสริมสุขภาพของบุคคล ทักษะเหล่านี้ประกอบด้วย

1. ทักษะความตระหนักรู้ในตน (Self Awareness) เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จุดเด่น จุดด้อย และความสามารถพิเศษของตน มีสติและรู้ตัวทุกเมื่อว่ากำลังทำอะไร
2. ทักษะความภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) เป็นความคาดหวังและศักยภาพที่อยากจะมีอนาคต มีความมั่นใจในตนเอง ความเข้มแข็งที่จะทำงานได้สำเร็จ มีความพึงพอใจในตนเอง มีความมั่นใจว่าสามารถเป็นแบบอย่าง
3. ทักษะความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) เป็นความเข้าใจและเห็นใจในสภาพหรือความต้องการความจำเป็นของบุคคลอื่น เข้าใจหรือเห็นใจความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้อื่น
4. ทักษะความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) คือ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองต่อสังคม มีจิตสำนึกที่จะป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมการพิจารณาถึงผลกระทบของการกระทำของตนเองที่จะเกิดต่อสังคม ขอมรับการกระทำของตนเองที่มีผลต่อสังคม
5. ทักษะการจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotions) เรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างของอารมณ์เรียนรู้กระบวนการพื้นฐานในการเกิดอารมณ์เข้าใจภาวะอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมและต่อสุขภาพเรียนรู้วิธีการจัดการและแสดงออกของอารมณ์ที่เหมาะสม
6. ทักษะการจัดการกับความเครียด (Coping with Stresses) เรียนรู้กระบวนการพื้นฐานในการเกิดความเครียดเข้าใจภาวะความเครียดที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมต่อสุขภาพและสังคม ค้นหาสาเหตุของความเครียดสามารถค้นหาสาเหตุและวิธีการจัดการตลอดจนแสดงออกที่เหมาะสม
7. ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication) มีทักษะพื้นฐานในการสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน เขียน แสดงออกประเมินผลการสื่อสารกับบุคคลอื่นและปรับเปลี่ยน

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน และบุคคลอื่นได้ แสดงความรู้สึกของตนเองได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ส่งผลเสียหายต่อผู้อื่น

8. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ (Interpersonal Relationship) ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของสัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนและบุคคลอื่น เห็นประโยชน์ ความจำเป็นของการสร้างสัมพันธภาพ เรียนรู้ความต้องการ ความสนใจ ความพอใจของบิดา มารดา ครู ญาติ พี่น้องที่ใกล้ชิดและเพื่อน เรียนรู้ที่สร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนใหม่ สนใจและใช้วิธีที่จะทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมเพื่อการมีสัมพันธภาพที่ดีสนใจเรื่องที่เขาสอบสนับสนุนให้เขาได้ทำในสิ่งที่เขาสนใจ ต้องการที่ถูกต้องพัฒนานิสัยภาพของตนเองไม่ทำตัวแปลกแยกจากคนอื่น สามารถประนีประนอมความคาดหวังของคนอื่นได้ อยู่ร่วมและทำงานกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุขมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมและทำงานร่วมกันไม่สร้างปัญหาขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันพึงพอใจในการอยู่ร่วมกันและทุกคนทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตน

9. ทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความสนใจและความไวในสิ่งต่างๆ รอบตัวมีความสามารถในการจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็วและมีความไวในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ มีความอยากรู้อยากเห็นและสนใจที่จะทำสิ่งที่ยุ่ยากและซับซ้อนมีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ในการทำสิ่งที่ยุ่ยากซับซ้อนแปลกใหม่มีอิสระในการคิด คิดคล่อง คิดแปลกใหม่ มีความคิดเห็นเป็นของตนเองและมีจินตนาการรู้จักคาดการณ์ล่วงหน้า คิดดัดแปลง คิดได้กว้างไกลกว่าคนอื่นและกลุ่ม คิดคล่อง คิดแตกต่างจากคนอื่น

10. ทักษะความคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ (Critical Thinking) จำแนกแยกแยะข้อมูลสิ่งต่าง ๆ ได้ใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูลเพื่อแสวงหาทางเลือกและคำตอบที่สมเหตุสมผล คิดละเอียดลึกซึ้ง รอบคอบ คิดอย่างมีระบบขั้นตอน

11. การตัดสินใจ (Decision Making) ตระหนักถึงความสำคัญของการตัดสินใจ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะตัดสินใจ หาทางเลือกในการตัดสินใจ เลือกทางเลือกในการตัดสินใจที่ดีที่สุดเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจของตนเองและกลุ่มรับผิดชอบการตัดสินใจของตนเองและกลุ่ม ประเมินผลการตัดสินใจ

12. การแก้ไขปัญหา (Problem Solving) ระบุปัญหา วิเคราะห์และค้นหาสาเหตุของปัญหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ประเมินผลในการแก้ไขปัญหา

องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นอาจจัดแบ่งตามพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ด้าน ดังนี้ คือ ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนและความเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเองและความ

รับผิดชอบต่อสังคม ด้านทักษะพิสัยได้แก่ การสร้างพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด ดังแผนภาพที่ 2

ด้านความรู้ 1. ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking) 2. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้านความตระหนัก 3. ความตระหนักรู้ในตน (Self Awareness) 4. ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) 5. ความภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) 6. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ด้านทักษะปฏิบัติ 7-8. การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (Interpersonal and Communication) 9-10. การตัดสินใจและแก้ไขปัญหา (Decision Making and Problem Solving) 11-12. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด (Coping with Emotion and Stress)	- ความสามารถที่จะวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลข่าวสารปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว - ความสามารถในการคิดออกไปอย่างกว้างขวางโดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ - ความสามารถในการค้นหา และเข้าใจจุดดีจุดด้อยของตนเอง และความแตกต่างจากบุคคลอื่น - ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา - ความรู้สึกว่าคุณค่า ค่านิยมและภูมิใจใน - ความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน โดยไม่มุ่งสนใจแต่เรื่องความโก้เก๋ รูปร่างหน้าตา เสน่ห์ หรือความสามารถ ทางเพศ - ความรู้สึกว่าคุณค่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือเสื่อมของสังคม - ความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทางเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง และรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่าย - ความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุทางเลือกวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของทางเลือกประเมินทางเลือกตัดสินใจเลือกและลงมือแก้ปัญหาอย่างถูกต้องเหมาะสม - ความสามารถในการประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์หรือความเครียด ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนเลือกใช้วิธีการจัดการกับอารมณ์หรือความเครียด และมีวิธีการป้องกันการเกิดอารมณ์หรือความเครียดที่เหมาะสม
--	---

แผนภาพที่ 2 แสดงกรอบคิดองค์ประกอบของทักษะชีวิต 12 ประการ

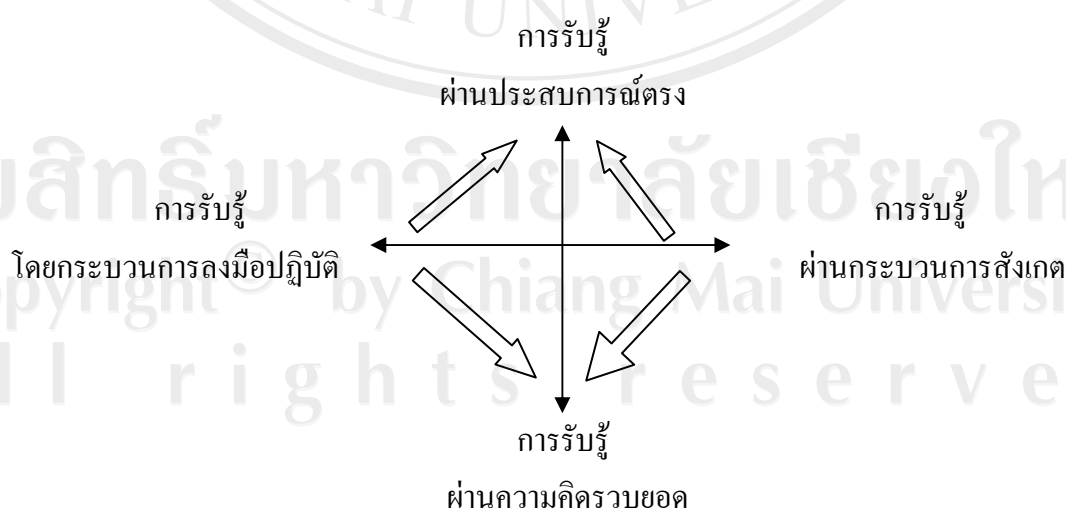
การจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต

การนำทักษะชีวิตมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ถือเป็นวัตรกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากกับการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคม เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีแนวทางแห่งการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตและคุณลักษณะที่จำเป็นต่าง ๆ John Dewey นักการศึกษาคนสำคัญ เน้นการเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีการดึงความสามารถของผู้เรียนออกมา (Active Learning) ส่วน David A.Kolb ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการศึกษาอีกท่านหนึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าเกิดจากการสัมพันธ์ของ 2 มิติคือ

1. มิติด้านการรับรู้ (Perception) มีการรับรู้ 2 ช่องทาง คือ 1) การรับรู้ผ่านประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมหรือการรับรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Concrete Experience) 2) การรับรู้ผ่านความคิดรวบยอดหรือมโนคติที่เป็นนามธรรม (Abstract Conceptualization)

2. มิติด้านการจัดกระบวนการ (Processing) มีการรับรู้ 2 ช่องทางคือ 1) การรับรู้ผ่านกระบวนการสังเกตหรือรับรู้ข้อมูลแล้วคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง (Reflective Observation) 2) การรับรู้โดยกระบวนการลงมือปฏิบัติ (Active Experimentation)

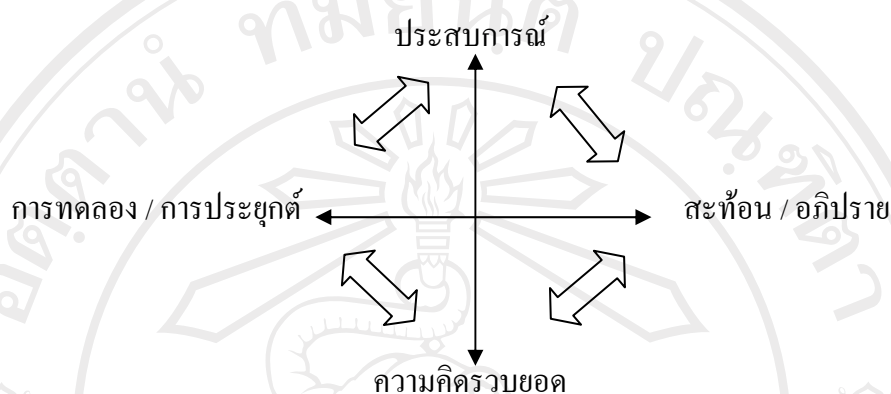
จากความสัมพันธ์ของ 2 มิติ ทำให้มองเห็นความแตกต่างของการเรียนรู้ถึง 4 แบบ ใน 4 เขตพื้นที่ซึ่งถูกแบ่งด้วยเส้นตรงแห่งการรับรู้และเส้นตรงแห่งกระบวนการเรียนรู้ โดย Kolb ได้เสนอรูปแบบของวงจรของการเรียนรู้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 รูปแบบวงจรการเรียนรู้ของ Kolb

ที่มา : พิงพิศ จักรปิง (2547)

จากหลักการดังกล่าว ผนวกกับการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ของการศึกษารูปแบบการเรียนรู้หลายรูปแบบของ David J. Nicol และได้เสนอโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ผสมกับการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) โดยมีวงจรของการเรียนรู้ดังนี้

แผนภาพที่ 4 รูปแบบวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์

ที่มา : พิงพิศ จักรปิง (2547)

จุดสำคัญของการเรียนรู้ทักษะชีวิตอยู่ที่การปฏิสัมพันธ์ของความรู้ใหม่หรือประสบการณ์ใหม่กับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม การฝึกกระบวนการคิดและปฏิบัติจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะชีวิต องค์การอนามัยโลก (WHO, 1993) ได้เสนอว่าทักษะชีวิตจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Active Learning) วิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered Methods) การจะได้ทักษะชีวิตขึ้นมานั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยใช้กระบวนการกลุ่มจากการสังเกต การฝึก การใช้วิธีการในชั้นเรียนอาจรวมทั้งการทำงานกลุ่มย่อย การทำงานคู่การระดมพลังสมอง การทำบทบาทสมมติ การได้วาที และการอภิปราย

นอกจากจะเน้นการจัดการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว โรงเรียนยังอาจจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดทำโครงการร่วมกันของชุมชนในเนื้อหาต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญและเกี่ยวข้องกับสุขภาพกาย แก่ปัญหาสุขภาพอนามัยของชุมชนให้เป็นส่วนสำคัญของทักษะชีวิต เช่น การป้องกันและลดผลกระทบของโรคไข้หวัดนกเป็นต้นทั้งนี้จะต้องยึดหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นไปยิ่งกว่าในโรงเรียนอาจมีการไปเยี่ยมชมการทำกิจกรรมของโรงเรียนอื่น การเข้าค่าย ผู้นำเยาวชนหรือการเข้าค่ายเพื่อฝึกทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

โดยสรุปทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่พยายามจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความต้องการและสิ่งท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมแม้ว่าโดยธรรมชาติของทักษะชีวิตจะมีความแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นทักษะชีวิตจึงมีความแตกต่างจากทักษะทั่วไป เพราะทักษะชีวิตเป็นความสามารถ

ต่างๆที่มีคุณค่าของบุคคลที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับชีวิตประจำวันตลอดจนช่วยอายุขัย และเป็นทักษะที่มีความยุ่งยากซับซ้อนแต่สามารถพัฒนาขึ้นได้เนื่องจากทักษะต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

หลักการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต

หลักการที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิต มีดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดและวิเคราะห์ประสบการณ์ชีวิตของตนเอง
2. จูงใจให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมเดิม แล้วรับเอาค่านิยม

ทัศนคติพฤติกรรมใหม่ เข้ามาใช้

3. ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อจดจำไว้สอบเท่านั้น
4. ให้โอกาสผู้เรียนสรุปการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ผู้เสนอสรุปให้ตลอดเวลา
5. ให้ผู้เรียนใช้ความรู้หรือทักษะใหม่ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ชีวิตจริง
6. จัดกิจกรรมการเรียนรู้บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน

ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิต

วิธีการที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิตจะมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์เดิมโดยมีวิธีการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. ปฏิสัมพันธ์ที่มีจะทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่าย ความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง
5. มีการสื่อสาร โดยการพูดหรือการเขียนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะชีวิต

องค์กร Quest International (1990) ได้ศึกษากลยุทธ์การเรียนการสอนจากงานวิจัยหลายเรื่องรวมทั้งประสบการณ์ของครูผู้สอน (Beyer 1983, Cohen 1986 , Costa 1985 , Hunter 1984, Johnson 1984, Kolb 1983 , McCarthy 1987, Slavin 1984) และออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้าง

ทักษะชีวิต โดยมี 4 ขั้นตอน ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดจาก 6 สมมติฐานที่นักวิจัยได้พบว่าเป็นฐานของการเรียนรู้คือ 1) การเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย 2) การเรียนรู้คือการเชื่อมโยงระหว่างสารสนเทศใหม่กับความรู้เดิม 3) การเรียนรู้เป็นยุทธศาสตร์ 4) การเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน 5) การเรียนรู้มีการย้อนกลับ และ 6) การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาและการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะชีวิต 4 ขั้นตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการสืบค้น (Discovering) โดยมีจุดประสงค์ คือ สืบค้นหาสิ่งแนวคิดและทักษะที่ผู้เรียนมีอยู่แล้ว เพื่อกระตุ้นความรู้ที่มีอยู่ก่อนนั้นให้เกิดการค้นพบแก้ตัวนักเรียนเอง และแก่ครูที่จะนำเสนอข้อมูลและทักษะ

วิธีการปฏิบัติ โดยครูและผู้เรียนวางแผนกิจกรรมร่วมกันสร้างประสบการณ์ ถามคำถามเพื่อดึงเอาสิ่งที่รู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นออกมา ครูช่วยผู้เรียนจัดระบบความรู้ของห้องเรียน

เทคนิคที่สำคัญ คือ การระดมพลังสมอง การจัดหมวดหมู่ การอภิปราย เกม การย้อนคิด คำถามปลายเปิด ครูจะมีบทบาทเป็นผู้วางแผน ผู้ริเริ่ม ผู้ถาม ผู้บันทึก ส่วนนักเรียนจะมีบทบาทร่วมแลกเปลี่ยนความรู้วิเคราะห์ความรู้ ถามและบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการเชื่อมโยง (Connecting) โดยมีจุดประสงค์ คือ แนะนำข้อมูลและทักษะใหม่โดยเชื่อมประสานจากความรู้เดิมของนักเรียนกับสิ่งที่ยังไม่รู้ เชื่อมประสบการณ์ของเด็กกับเนื้อหาใหม่

วิธีการปฏิบัติ โดยครูแนะนำความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของบทเรียน นำเสนอข้อมูลใหม่ตรวจสอบความเข้าใจข้อมูลใหม่ที่ให้ไปตามความจำเป็น

เทคนิคที่สำคัญ คือ การบรรยายกลุ่มย่อย การนำเสนอของผู้เรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ อภิปราย เป็นคณะสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อการสอนอื่น ๆ การทำเป็นต้นแบบ โครงร่างความรู้ ครูจะมีบทบาทเป็นผู้สอน ส่วนนักเรียน จะมีบทบาทเป็นผู้รับ ผู้สะท้อนความเห็น ผู้ถาม และผู้นำเสนอ

ขั้นที่ 3 ขั้นการฝึก (Practicing) โดยมีจุดประสงค์ คือ ให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้ฝึกความรู้และทักษะใหม่อย่างมีความหมาย โดยครูให้คำแนะนำและป้องกันการฝึกที่ไม่ถูกต้อง อันเนื่องจากขาดความเข้าใจ

วิธีการปฏิบัติ โดยครูแนะนำกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนต้องใช้ความรู้หรือทักษะใหม่ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม คู่ หรือเดี่ยว เพื่อให้งานสำเร็จ ครูติดตามงานและให้การสะท้อนกลับแก่ผลงานของผู้เรียนทันที ครูถามคำถามเพื่อให้ผู้เรียนสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้

เทคนิคที่สำคัญ คือ กิจกรรมที่มีวางแผนไว้ ละครสั้น การเขียนเชิงสร้างสรรค์ การเลียนแบบ วิธีการถาม เกม การทำงานกลุ่มย่อย ครูจะมีบทบาทเป็นผู้นำทาง ผู้อำนวยการ สะดวก ผู้ช่วย ส่วนนักเรียนจะมีบทบาทเป็นผู้สำรวจและผู้ที่ทำ

ขั้นที่ 4 ขั้นการประยุกต์ (Applying) โดยมีจุดประสงค์ คือให้ผู้เรียนได้มีโอกาสบูรณาการขยายและประยุกต์ใช้ความรู้ หรือทักษะใหม่กับสถานการณ์ใหม่

วิธีการปฏิบัติ โดยครูและผู้เรียนวางแผนกิจกรรมตามเนื้อหาที่ต้องใช้ความรู้ หรือทักษะใหม่ ผู้เรียนทำงานกลุ่ม คู่ หรือเดี่ยว ให้งานสำเร็จ ครูกับนักเรียนถามเพื่อตอบประเมินผล การเรียนรู้

เทคนิคที่สำคัญ คือ วิธีการเรียนที่เน้นความร่วมมือกัน การนำเสนอของกลุ่มหรือบุคคล กิจกรรมกลุ่มครูจะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ประเมินผล ส่วนนักเรียนมีบทบาทเป็น นักวางแผน ผู้สร้างสิ่งใหม่ผู้เล่นในทีม นักแก้ปัญหา ผู้นำเสนอ ผู้ประเมินผล

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

การกำหนดผลการเรียนรู้สุขศึกษาที่ยึดทักษะชีวิตเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ เป็นการศึกษาให้ครอบคลุมพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) และด้านเจตคติ (Attitude)

การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะชีวิต จะต้องกระทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง บูรณาการกับการเรียนการสอน ทุกระดับชั้นและต้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต โดยเฉพาะการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคต่างๆโดยหวังว่าเมื่อนักเรียนมีทักษะชีวิตก็จะสามารถดูแลสุขภาพและชีวิตของตนเองครบถ้วนและสังคมได้เป็นอย่างดีมีความสุข ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนให้เกิดทักษะชีวิตรวมทั้งการจัดปัจจัยเกื้อหนุนที่เหมาะสมและสอดคล้องจึงเป็นหัวใจของการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

เวลาที่เหมาะสมสำหรับการสอนทักษะชีวิต

การสอนทักษะชีวิตควรสอนให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ได้มีการประมาณการณ์ไว้ว่าควรเริ่มสอนเมื่ออายุ 7 ปีและต้องเป็นที ๆ มีทรัพยากรหรือศักยภาพที่จะสอนได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเป็นช่วงที่เข้าสู่วัยเรียนซึ่งจะประสบกับการเปลี่ยนแปลงชีวิตใหม่ สิ่งแวดล้อมใหม่ ฯลฯ และนอกจากนั้นยังพบว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ เริ่มมีแสดงให้เห็นในเด็กตั้งแต่อายุ ยังน้อย ๆ เช่น เด็กอายุ 9 ปีหรือ 10 ปี มีการทดลองสูบบุหรี่หรือเด็ก 12 ปี เริ่มมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรก ดังนั้นการสอนทักษะชีวิตจึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ให้มีความสามารถที่จะมีพฤติกรรมที่ดีก่อนที่จะเกิดรูปแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีขึ้น หากในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรในการจัดโปรแกรมการสอนทักษะชีวิตก็จำเป็นต้องมีการกำหนดช่วงอายุที่เหมาะสมสำหรับการสอนทักษะชีวิต โดยในหลาย ๆ ประเทศได้กำหนดช่วงอายุที่เหมาะสมคือ วัยรุ่นตอนต้น คือ ประมาณ 9 – 11 ปี แต่ในบางประเทศก็กำหนดช่วงอายุที่พบว่าเริ่มมีปัจจัยเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพ

วิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับการสอนทักษะชีวิต

วิธีการสอนทักษะชีวิตที่เหมาะสมเป็นการสอนที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการสอนหรือเรียกว่า Active Learning และการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) Active Learning แตกต่างจาก Passive Learning คือ Passive Learning ผู้เรียนจะเป็นผู้รับข้อมูลแต่เพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่ Active Learning ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยวิธีอาศัยวิธีการหลาย ๆ วิธีเช่น ความคิด (Brain storming) การระดมการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ส่วน Experiential Learning ขึ้นอยู่กับวิธีการสำคัญ 2 วิธี คือ ตัวแบบ (Modeling) และบทบาทสมมติ (Role Play) ซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 2 วิธี จะคำนึงถึงจุดประสงค์ในการพัฒนาทักษะชีวิตดังกล่าวเป็นหลัก วิธีการสอนทักษะชีวิตที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้แก่การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การอภิปรายกลุ่ม ตัวแบบร่วมกับเกมและการสาธิต โดยมีแนวคิดของวิธีการสอนดังนี้

วิธีการระดมสมอง (Brainstorming)

การระดมสมอง เป็นวิธีการรวบรวมความคิดเห็นจากสมาชิกของกลุ่มภายในระยะเวลาอันสั้นการระดมสมองเป็นวิธีการประชุมชนิดหนึ่งที่มีประสิทธิภาพมากในการเลือกปัญหาสาเหตุของปัญหาและหาแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหาหรือหาข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยอาศัยความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลเป็นเครื่องตัดสินใจ

ข้อดีของการระดมสมอง

1. สามารถก่อให้เกิดความคิดที่หลากหลาย
2. สามารถใช้ได้ดีในการเลือกปัญหา สาเหตุของปัญหา หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือหาข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
3. เป็นการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล (Critical Thinking) ทักษะการตัดสินใจ (Decision Making) มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Communication Effectiveness) รวมทั้งพัฒนาให้บุคคลมีการยอมรับความสำคัญ ของกันและกัน เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน (Interpersonal Relationship)
4. สามารถกระตุ้นเราให้เกิดความคิดใหม่และนำไปในทางสร้างสรรค์ความดีงาม
5. สามารถปฏิบัติได้ทั้งในกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย
6. ต้องการเครื่องอุปกรณ์เพียงเล็กน้อย
7. ไม่สิ้นเปลืองเวลามากนัก

ข้อจำกัดของการคิดระดมสมอง

1. ยากต่อการทำให้เกิดการเสนอความเห็นที่ยืดเยื้อจนนานเกินควร

2. หากต้องการให้เกิดผลสำเร็จต้องมีการประเมินผล

3. จำเป็นต้องใช้เวลาสำหรับอธิบายหรือชี้แจงข้อปัญหาให้กระจ่างชัด

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในส่วนของการใช้ทักษะชีวิตในป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ ได้ใช้วิธีการโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระดมสมอง เพื่อให้มีการพัฒนาทักษะการคิดหาเหตุผลในการเลือกหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับการถูกคุกคามทางเพศได้อย่างถูกวิธี รวมทั้งการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ใช้ประกอบในการตัดสินใจแก้ปัญหาและทักษะการพัฒนาปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องต่อไป

การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play)

การแสดงบทบาทสมมติ คือ “การแสดงออก” โดยวิธีธรรมชาติซึ่งมิได้มีการซ้อม การเตรียมมาก่อนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างบุคคล ซึ่งมีผู้แสดงสองคนหรือมากกว่าบทบาทในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ และมีความมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มได้พิจารณาวิเคราะห์บทบาทนั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ เป็นการเสนอเรื่องราวของกลุ่มที่จะแสดงบทบาทสมมติหรือแสดงให้ผู้เรียนได้เข้าใจ มองเห็นภาพพจน์พฤติกรรมของตน สภาพปัญหา สังคมมนุษย์สัมพันธ์ บทบาทแนวคิด ความขัดแย้งระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า ช่วยให้เกิดความเข้าใจตัวเองและผู้อื่น

ข้อดีของการแสดงบทบาทสมมติ

1. เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่สร้างสถานการณ์ต้องคิดแก้ปัญหาเกี่ยวกับคน โดยเฉพาะผู้ทำงานเกี่ยวกับคน
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตนเองเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้นมีโอกาสดูสมบทบาทของคนอื่นทำให้เกิดความเข้าใจดี
3. ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ปัญหาการแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้อารมณ์หรือโดยยึดตัวเป็นหลัก
4. การแสดงบทบาทสมมติอาจนำไปใช้กับกลุ่มอื่นๆในวิชาชีพต่างๆโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้ชม
5. เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเป็นผู้มีการสังเกตดีหรือมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการแสดงความคิดเห็นเพิ่มมากขึ้น
6. ในรายที่เกี่ยวกับการบำบัดผู้แสดงมีโอกาสรบายอารมณ์ ความกดดัน ความวิตกกังวลของตัวเอง
7. สามารถสร้างความสนใจได้ทันที

8. สามารถนำไปใช้ร่วมกับวิธีการสอน แบบอื่น ๆ ได้

ข้อจำกัดของการแสดงบทบาทสมมติ

1. เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่สมมติขึ้นเพื่อนำมาแสดง จะต้องง่ายต่อการเข้าใจ
2. ผู้แสดงบทบาทอาจรู้สึกยากใน “การแสดง” ท่าทีบทบาทต่างๆ ของตนเองออกมา
3. ต้องการคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้ว
- 4.ค่อนข้างยากในการที่จะใช้แบบวิธีนี้โดยถูกต้อง
5. ผู้รับการฝึกอาจรู้สึกตะขิดตะขวงใจหรือไม่เต็มใจที่จะแสดงบทบาทสมมติ
6. บางกลุ่มจะถือว่าการแสดงบทบาทสมมตินั้นไม่ใช่เรื่องจริง

การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การอภิปรายกลุ่ม คือ การสนทนาระหว่างบุคคล 3 คน หรือมากกว่าเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่เตรียมหรือคัดเลือกได้เป็นกลุ่มบุคคลซึ่งพร้อมด้วยคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำการอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่จะนำมาใช้อย่างมากในการให้สุศึกษาแก่ประชาชนในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ และสามารถช่วยให้สมาชิกได้ใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในเรื่องหนึ่ง เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน อิทธิพลของกลุ่มจะช่วยให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การตัดสินใจด้วยการยอมรับ สัมครใจ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่ถาวร ในการอภิปรายรายกลุ่มพบว่า มีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมกลุ่ม คือมีกลไกการเรียนรู้ (Cognitive Mechanisms) เกิดขึ้น 3 อย่างคือ

1. Conflict Resolution เป็นกระบวนการทางจิตที่เกิดขึ้น ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มในขณะที่ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเมื่อสมาชิกคนหนึ่งเสนอแนวคิดแล้วถูกคัดค้านหรือท้าทาย (Challenge) จากความคิดเห็นของสมาชิกคนอื่น ๆ สถานการณ์เช่นนี้จะก่อให้เกิดสภาพขัดแย้ง (Conflict) ในจิตใจของเขาซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เขาย้อนกลับไปคิดทบทวนปรับปรุงทักษะของตนเอง หรือหาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมเพื่อมองปัญหา ในแง่มุมใหม่ ๆ กระบวนการนี้จะให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้ฝึกฝนกระบวนการคิด และพัฒนาการความเข้าใจในหลักการลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. Resource Sharing ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีพื้นฐานจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน จะเกิดมีคลังแห่งข้อมูลความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ จากประสบการณ์ของสมาชิกแต่ละคนรวมกันในการกระทำกิจกรรม การแก้ปัญหามหาชิกแต่ละคนสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างถูกต้อง และสามารถสร้างสมมติฐานและทางเลือก ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. Peer Tutoring ในกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มที่เน้นการร่วมมือช่วยเหลือและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ทั้งกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้ด้วยนั่นคือ ผู้เรียนแต่ละคนจะมีโอกาสเป็นทั้งผู้แสวงหาความรู้ ผู้สอนและผู้รับการสอน

ข้อดีของการอภิปราย

1. สามารถชักนำให้มีการร่วมแสดงความคิดเห็นกันได้อย่างดีที่สุด
2. เปิดโอกาสมากมายให้มีการแลกเปลี่ยนคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความสามารถในการอภิปรายร่วมกันในระหว่างผู้รับการฝึกหรือผู้แสวงหาความรู้
4. นับได้ว่าเป็นการปฏิบัติจริงในลักษณะหรือตามแบบฉบับประชาธิปไตย
5. ก่อให้เกิดทักษะข้อคิดเห็นอันกว้างขวางมากมาย
6. ช่วยพัฒนาหรือก่อให้เกิดฝีมือทักษะทางคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำจากกลไกการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากวิธีการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มมีผลประโยชน์การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงนำวิธีการสอนแบบการอภิปรายกลุ่มมาใช้ในการสอน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะ ในการพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกัน การถูกคุกคามทางเพศของนักเรียน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2546) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษ
หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมการเรียนรู้

แนวคิดสำคัญของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ หลักการเรียนรู้แบบ
มีส่วนร่วม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม การสร้างแผนการเรียนรู้
ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ 3 ด้าน คือ การสอนความรู้ การสอนเจตคติและการสอนทักษะ
โดยจะได้นำเสนอแนวคิดโดยย่อเป็นลำดับดังต่อไปนี้

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วยแนวคิด
หรือความเชื่อพื้นฐานเรื่องการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2. เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องและท้าทาย
3. เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและระหว่างผู้เรียน

กับผู้สอน

4. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การขยายเครือข่ายความรู้ของทุกคน ทั้งผู้เรียนและผู้สอน
5. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ (พูด เขียน วาดภาพ การแสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ) ที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างความรู้ความเข้าใจ การวิเคราะห์สังเคราะห์ที่นำไปสู่ข้อสรุป หรือองค์ความรู้

หลักการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ประการ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้แก่

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และ
2. การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม การได้อภิปรายถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างความรู้โดยผู้เรียนและการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ในสถานการณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน การเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1. ประสบการณ์ เป็นการนำเอาประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมของผู้เรียนมาเชื่อมโยง หรืออธิบายประสบการณ์หรือเหตุการณ์ใหม่ แล้วนำไปสู่การคิดเพื่อหาข้อสรุปใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในองค์ประกอบนี้ ก็คือการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ดึงเอาประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาและเปลี่ยนระหว่างกันเท่ากับเป็นการรวบรวมมวลประสบการณ์ที่หลากหลายจากแต่ละคนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ร่วมกัน

กิจกรรมในองค์ประกอบนี้เป็นไปได้ 2 ลักษณะ คือ การตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่มาจากประสบการณ์ที่หลากหลายของผู้เรียนและการจัดประสบการณ์ที่จำเป็นให้แก่ผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิด

2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย เป็นองค์ประกอบที่ให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ มวลประสบการณ์ ข้อมูล หรือข่าวสาร ต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ชัดเจน ในประเด็นต่าง ๆ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในองค์ประกอบนี้ก็คือ การกำหนดประเด็นให้ผู้เรียนได้คิด ได้สะท้อนความคิด โดยการเล่าความคิดเห็นของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ และได้อภิปราย และเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้ลึกซึ้งพอที่จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน หรือ เกิดข้อสรุป หรือ เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

3. ความคิดรวบยอด เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจหรือเกิดความคิดรวบยอดในเนื้อหาความรู้ แนวคิด หรือ ข้อสรุปต่าง ๆ

การออกแบบกิจกรรมที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอด อาจมาจากหลาย ๆ ทาง เช่น จากการฟังบรรยายของผู้สอน การได้ดูเทปวิดีโอ การอ่านจากเอกสาร ตำรา การสะท้อนความคิดและอภิปราย ในกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

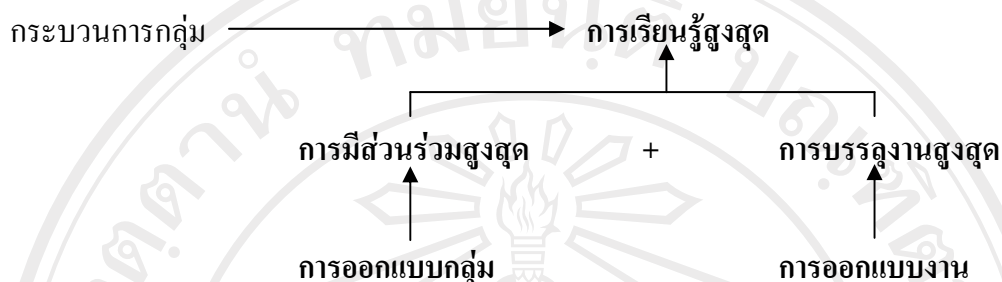
4. การประยุกต์แนวคิด เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้นำความคิดรวบยอด หรือข้อสรุปที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นไปประยุกต์หรือทดลองใช้ในชีวิตจริง

การออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนประยุกต์แนวคิด เช่น การทำแผนภูมิ แผนภาพ การเขียนโครงงาน การเขียนคำขวัญ การจัดนิทรรศการ การฝึกปฏิบัติ การคิดวิธีปฏิบัติในสถานการณ์จริง ฯลฯ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ หรือ “การออกแบบงาน” นั้นให้ยึดหลักว่า ควรให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบจึงจะเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ แต่สามารถหมุนเวียนองค์ประกอบได้

การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม

แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่มเป็นแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมมากที่สุด บรรลุงานหรือทำงานสำเร็จคล่องตามที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภาพที่ 6 การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม อธิบายได้ว่า

- ผู้เรียนจะสามารถมีส่วนร่วมสูงสุด หรือได้ร่วมในกิจกรรมการสอนได้มากที่สุดนั้น ขึ้นอยู่กับการออกแบบขนาดของกลุ่มหรือจำนวนสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งขนาดของกลุ่มจะเล็กหรือใหญ่ ขึ้นกับชนิดของงานและความยากง่ายของงาน
- ส่วนการบรรลุงาน หรือการที่ผู้เรียนสามารถทำงานได้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือในทาง การศึกษาเรียกว่า บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ นั้นย่อมขึ้นอยู่กับ การออกแบบงาน ซึ่งก็คือ กิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดขึ้นแล้วเขียนอธิบายลงในใบงานหรือไปกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เข้าใจชัดเจน ลงมือปฏิบัติได้

การออกแบบกลุ่มเพื่อการมีส่วนร่วมสูงสุด

กลุ่มมีหลายประเภท อาจจำแนกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่ม 2 คน กลุ่ม 3 คน กลุ่มย่อยระดมสมอง และ กลุ่มเล็ก กลุ่มพื้นฐานใช้มากในการออกแบบกลุ่มสำหรับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. กลุ่มที่ประยุกต์จากกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่มไขว้ (Cross-over Group) กลุ่มแบ่งย่อย (Sub Group) และ กลุ่มพีรามิด (Pyramid Group)

กลุ่มแต่ละชนิดมีข้อบ่งชี้ และข้อจำกัดต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 7 การออกแบบกลุ่มเพื่อการมีส่วนร่วมสูงสุด

กลุ่มพื้นฐาน

ประเภท กลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่ม 2 คน	ผู้เรียนจับคู่กันทำ กิจกรรมที่ได้รับ มอบหมาย	ทุกคนมีส่วนร่วมในเวลาสั้น ๆ กิจกรรมหรืองานที่ง่าย	ขาดความหลากหลายทาง ความคิดได้ข้อสรุปที่ไม่ ลึกซึ้ง
กลุ่ม 3 คน	ผู้เรียนรวมกัน 3 คนทำกิจกรรม ตามที่มอบหมาย	เหมาะสมสำหรับการฝึกปฏิบัติ ตามบทบาทที่กำหนดให้ ได้มีการหมุนเวียนฝึกทุก บทบาท	ถ้าใช้กลุ่ม 3 คนในการ ระดมความคิดหรือ อภิปรายจะขาดความ หลากหลายทางความคิด และได้ข้อสรุปที่ไม่ ลึกซึ้ง
กลุ่มย่อย ระดม สมอง	เป็นการรวมกลุ่ม กัน 3-4 คนเพื่อ ระดมความเห็น	ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ระดมความคิดในเวลาสั้น ๆ โดยไม่ต้องข้อสรุปที่ลึกซึ้ง	ขาดความลึกซึ้งในเนื้อหา
กลุ่มเล็ก	เป็นการจัดกลุ่ม 5-6 คนทำกิจกรรม ที่ได้รับมอบหมาย	ใช้สำหรับกิจกรรมที่ต้องการให้ มีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ อภิปรายอย่างลึกซึ้งจนได้ ข้อสรุป	ใช้เวลามาก
กลุ่มใหญ่	กลุ่มขนาด 15-30 คนหรือทั้งชั้น	ต้องการรวบรวมความเห็นของ สมาชิกทั้งหมดต้องการให้มี การสรุปแนวคิดที่ต้องมีการ โต้แย้งเพื่อนำไปสู่การสรุป ของสมาชิกทั้งหมด	สมาชิกมีส่วนร่วมได้น้อย หรือจะมีส่วนร่วม เฉพาะคนที่สนใจ ผู้นำอภิปรายต้องใช้ ทักษะการสื่อสารเป็น อย่างดีจึงจะดึงการมีส่วน ร่วมได้มาก

กลุ่มที่ประยุกต์จากกลุ่มพื้นฐาน

ประเภท กลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่มไขว้	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน โดยขั้นแรกแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเฉพาะที่ต่างกันจนได้ข้อสรุป จากนั้นให้สมาชิกรวมกลุ่มใหม่โดยให้กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่มีสมาชิกจากกลุ่มเดิมทุกกลุ่มเพื่อบูรณาการความรู้	- ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างความรู้ - ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากและได้เนื้อหา - เหมาะสมมากในการสอนความรู้ที่เนื้อหา	- ใช้เวลามาก - ออกแบบประเด็นอภิปราย หรือออกแบบงานยาก
กลุ่มแบ่งย่อย	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน โดยเริ่มจากกลุ่มใหญ่ 8-12 คน แบ่งย่อยออกเป็นกลุ่มขนาดเล็ก 3-4 คนเพื่อทำงานที่ไม่เหมือนกันกลุ่มละ 1 งาน จากนั้นให้กลุ่มย่อยมารวมกันเพื่อรวบรวมงานให้เป็นงานชิ้นใหญ่	< ----- เหมือนกลุ่มไขว้ ----- >	
กลุ่มปิรามิด	เป็นการรวบรวมความเห็น โดยเริ่มจากกลุ่ม 2-4 คนทีละขั้นเป็นลำดับจนรวมสมาชิกกลุ่มใหญ่ทั้งหมด	- สร้างความตระหนักและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละกลุ่มหรือฝ่าย - ใช้รวบรวมความเห็นที่หลากหลายในเวลาสั้น ๆ โดยไม่มีการสรุป	- ขาดข้อสรุปและความลึกซึ้ง

การออกแบบกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

หมายถึงการออกแบบกลุ่มเพื่อให้มีส่วนร่วมสูงสุด จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. **ความยากง่ายในการมีส่วนร่วม** ถ้าต้องการมีส่วนร่วมสูง ควรใช้กลุ่มขนาดเล็ก กลุ่มยิ่งใหญ่สมาชิกจะยิ่งมีส่วนร่วมได้ยากขึ้น

2. **ความยากง่ายของงาน** งานที่ยากมาก ๆ หรือต้องการการคิดที่ลึกซึ้งหากออกแบบกลุ่มที่เล็กมากๆ เช่น 2 คน สมาชิกจะทำงานได้สำเร็จยาก แต่ถ้ากลุ่มใหญ่เกินไปก็จะไม่บรรลุนาน และเสียเวลากลุ่มจึงควรมีความพอเหมาะกับการทำงาน

3. **การจัดสรรบทบาทให้สมาชิก** หมายถึง การออกแบบกลุ่มที่ต้องการกำหนดบทบาทให้สมาชิกครบทุกคน ก็ควรกำหนดขนาดของกลุ่มตามจำนวนบทบาทที่ต้องการ เช่น การฝึกทักษะปฏิบัติที่มี 3 บทบาทก็ออกแบบกลุ่มขนาด 3 คน เป็นต้น

การออกแบบเพื่อบรรลุงานสูงสุด

การออกแบบงานที่ดีเพื่อให้งานสำเร็จนั้น มีลักษณะดังนี้

1. กำหนดกิจกรรมให้ชัดเจนว่าจะให้แบ่งกลุ่มอย่างไรเพื่อทำอะไรให้เวลามากน้อยแค่ไหนทำงานเสร็จแล้วจำให้ทำอะไรต่อไป

2. จิตพิสัย เป็นการเรียนรู้ด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือเจตคติมีลำดับขั้นการเรียนรู้ 5 ระดับ ได้แก่ ขั้นรับรู้ ขั้นตอบสนอง(ต่อสิ่งที่ได้รับรู้) ขั้นยอมรับและสร้างค่านิยมและขั้นสร้างลักษณะนิสัยจากค่านิยม

3. ทักษะพิสัย เป็นการพัฒนาความสามารถที่เป็นพฤติกรรมแสดงออก เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การสื่อสารทั้งการใช้ท่าทางและด้านภาษา มีลำดับขั้นการเรียนรู้ 7 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ การเตรียมพร้อม การตอบสนองตามแนวทางที่ได้รับ การสร้างกลไกภายใน การตอบสนองที่ซับซ้อน การดัดแปลงให้เหมาะสมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (ที่เหมาะสมกับตัวเอง)

การสอนเจตคติ

เจตคติ เป็น ความคิด ความเชื่อ ที่มีความรู้สึกเป็นองค์ประกอบ เจตคติจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกหรือการกระทำของมนุษย์

ตัวอย่างการสอนเจตคติ ในหลักสูตรเพศศึกษา

ชื่อแผนการสอน	จุดประสงค์การเรียนรู้
ลีทริในร่างกายตนเอง 1 : สัมผัสที่ดี-สัมผัสที่ไม่ดี (ป.2-3)	เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงลีทริในร่างกายของตนเองและเคารพลีทริในร่างกายผู้อื่น
ให้และรับ (ป.1-3)	เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นผู้ให้และผู้รับ
ความภูมิใจความเป็นชาย-หญิง (ป.4-6)	เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจในความเป็นชาย-หญิงของตนเอง
อยากรู้ อยากเห็น เรื่องเพศและการเคารพลีทริของผู้อื่น (ป.4-6)	เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักว่าความอยากรู้ อยากเห็นในเรื่องเพศเป็นเรื่องปกติตามวัย แต่ควรแสดงออกอย่างเหมาะสม
เพศสัมพันธ์ที่รับผิดชอบ (ม.3)	เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นตามมาจากการมีเพศสัมพันธ์
การวางแผนชีวิตครอบครัว (ม.3)	เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างครอบครัวใหม่และการวางแผนชีวิตครอบครัว

แผนภาพที่ 8 ตัวอย่างการสอนเจตคติ ในหลักสูตรเพศศึกษา

ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ

เนื่องจาก เจตคติเป็น “ความคิด ความเชื่อ ที่มี ความรู้สึก เป็นองค์ประกอบ” ดังนั้น การสอนเจตคติจึงแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

1. ขั้นสร้างความรู้สึก กิจกรรมในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นหรือชักจูงให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกคล้อยตาม หรือ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมในขั้นนี้มี 2 กิจกรรม คือ

- 1.1 ใช้สื่อ หรือ กิจกรรมสร้างความรู้สึก
- 1.2 เปิดเผยตนเอง

กิจกรรม 1.1 การใช้สื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึก อาจเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ

- สื่อสร้างความรู้สึก เป็นเรื่องราวที่เรียบเรียงจากเรื่องจริง หรือเรื่องสมมุติ เขียนเป็นกรณีศึกษา บทความ บันทึกรายการ ตรีคมไว้เป็นบทสำหรับผู้สอนอ่าน หรือบันทึกไว้เป็นเทปเสียง

- กิจกรรมสร้างความรู้สึกร่วม เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม เช่น การแสดงละคร ละครวิทยุ หุ่นกระบอก การแสดงบทบาทสมมติ

กิจกรรม 1.2 เปิดเผยตนเอง คือ การให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างกัน หรือ บอกให้ผู้อื่นรู้ว่าตนเองรู้สึกอย่างไรต่อเรื่องราวในสื่อหรือกิจกรรม

2. จัดระบบความคิดความเชื่อ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ระดมความคิดเห็นตามประเด็นที่ผู้สอนกำหนดเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นความเห็นของกลุ่มเอง กระบวนการคิดโดยกลุ่มเช่นนี้เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างเจตคติขึ้นในตัวผู้เรียน

กิจกรรมในขั้นตอนนี้มี 3 กิจกรรม คือ

2.1 อภิปรายประเด็น เป็นการแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามประเด็นที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

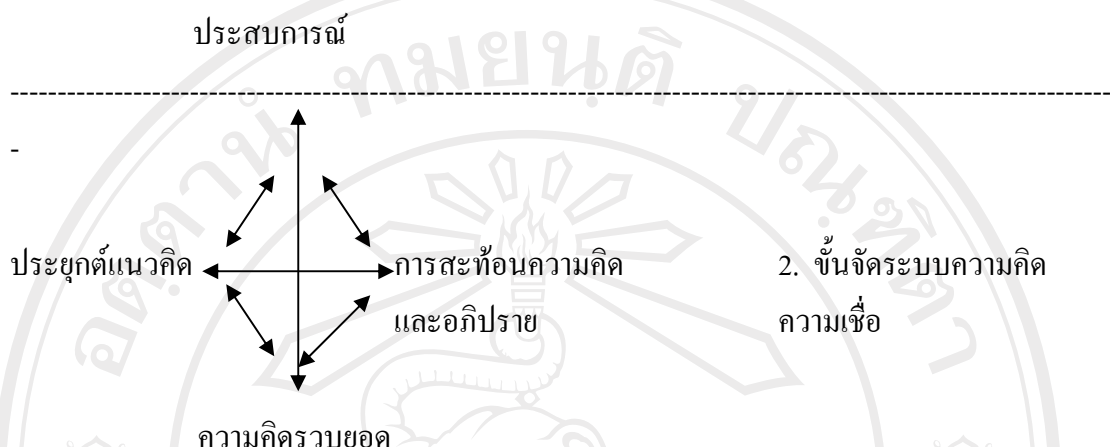
2.2 สรุปแนวคิด เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มได้นำเสนอข้อสรุปของกลุ่มตน เพื่อให้มีการอภิปรายกันในกลุ่มใหญ่ และนำไปสู่การสรุปแนวคิดที่เป็นความคิดรวบยอดของประเด็นอภิปรายแต่ละประเด็น

2.3 ประยุกต์แนวคิด เป็นการนำเอาความคิดความเชื่อที่เกิดขึ้นไปใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ผู้สอนกำหนดขึ้น เช่น แต่งคำขวัญ จัดนิทรรศการ จัดทำโครงการเพื่อปฏิบัติจริง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

แผนภาพที่ 9

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับ ขั้นตอนการสอนเจตคติ

1. ขั้นสร้างความรู้สึก

ขั้นตอน / กิจกรรม	องค์ประกอบการเรียนรู้
<u>ขั้นสร้างความรู้สึก</u> - สื่อ หรือ กิจกรรมสร้างความรู้สึก - เปิดเผยตนเอง	ประสบการณ์ ประสบการณ์
<u>ขั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ</u> - อภิปรายประเด็น - สรุปแนวคิด - ประยุกต์แนวคิด	สะท้อน ฯ และ อภิปราย ความคิดรวบยอด ประยุกต์แนวคิด

การสอนทักษะ ทักษะเป็นความสามารถที่คนเราไม่เคยมีมาก่อน แต่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนจนกระทั่งทำได้อย่างชำนาญ ตัวอย่างการสอนสอนทักษะ ในหลักสูตรเพศศึกษา

ชื่อแผนการสอน	จุดประสงค์การเรียนรู้
สะอาดกาย – สบายใจ (ป.1)	เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนในการดูแลอวัยวะเพศและอวัยวะขับถ่ายได้อย่างถูกต้อง
ทักษะการปฏิเสธ (ป.5-ป.6 , ม.1-ม.3)	เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการปฏิเสธ
ทักษะการเผชิญอารมณ์ของผู้อื่น (ม.1-ม.3)	เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ - สังเกตและประเมินอารมณ์ผู้อื่นได้ - เผชิญอารมณ์ผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม
ทักษะการประเมินความเสี่ยง (ม.3)	เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประเมินสถานการณ์เสี่ยงต่าง ๆ ในเรื่องเพศ

ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ

เนื่องจาก ทักษะเป็น“ความสามารถที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนจนกระทั่งทำได้อย่างชำนาญ” ดังนั้น การสอนทักษะจึงแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง กิจกรรมในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้ในขั้นตอนของทักษะที่ต้องการสอน กิจกรรมในขั้นนี้มี 3 กิจกรรม คือ

1.1 บรรยาย

1.2 กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือ สาธิต

1.3 วิเคราะห์กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือ การสาธิต

กิจกรรม 1.1 บรรยาย เป็นการให้ความรู้เรื่องขั้นตอนการลงมือปฏิบัติของทักษะที่ต้องการสอนเช่น ต้องการสอนทักษะการปฏิเสธ ก็บรรยายเรื่องขั้นตอนการปฏิเสธ เป็นต้น

กิจกรรม 1.2 กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือ สาธิต เป็นการแสดงตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา หรือ สถานการณ์จำลอง หรือการสาธิต เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นจากตัวอย่างที่แสดงนั้นตัวอย่างเช่น ในการสอนทักษะปฏิเสธ หลังจากบรรยายขั้นตอนปฏิเสธจบแล้ว ผู้สอนจะสาธิตให้เห็นการพูดชักชวน และการปฏิเสธ โดยผู้สอนเตรียมประโยคชักชวน และประโยคปฏิเสธที่ถูกต้องครบขั้นตอนมาแล้ว

กิจกรรม 1.3 การวิเคราะห์กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือ สาธิต เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถกเถียงกันในเรื่องขั้นตอนหรือการลงมือปฏิบัติทักษะทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ไม่ผิดพลาด และเกิดความมั่นใจก่อนที่จะได้ลงมือฝึกปฏิบัติในขั้นต่อไป

หมายเหตุ กิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมในขั้นตอนนี้ สามารถหมุนเวียนให้กิจกรรมใดก่อนก็ได้ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของการเรียนรู้ เช่น การสอนทักษะที่ง่ายและผู้เรียนคุ้นเคยอยู่บ้าง ผู้สอนอาจออกแบบกิจกรรม ดังนี้

สถานการณ์จำลอง → บรรยาย → สะท้อน/อภิปราย

ตัวอย่างเช่น การสอนทักษะปฏิเสธ ซึ่งผู้เรียนคุ้นเคยอยู่แล้ว อาจเริ่มสอนโดยให้สถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนคิดประโยคปฏิเสธขึ้น แล้ว ต่อด้วยการบรรยายขั้นตอนการปฏิเสธ แล้วต่อด้วย การอภิปรายโดยการวิเคราะห์ประโยคปฏิเสธที่คิดไว้ตามความที่รับรู้จากการบรรยาย เป็นต้น

2. ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือฝึกฝนทักษะ โดยผู้สอนจะกำหนดสถานการณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในชีวิตจริง

กิจกรรมในขั้นตอนนี้มี กิจกรรม คือ

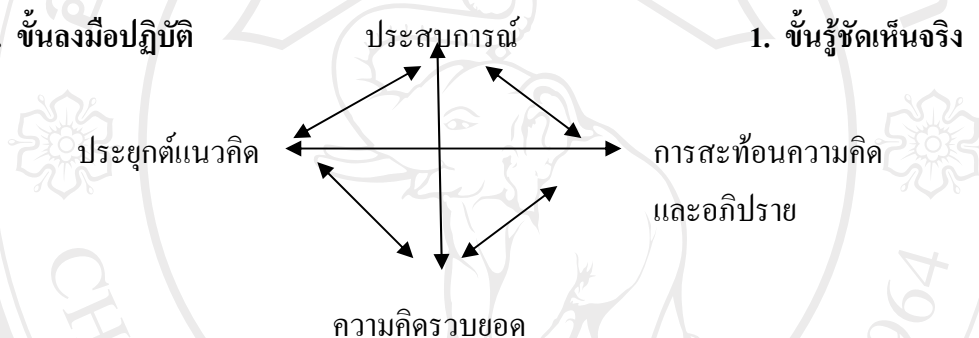
- 1.1 ฝึกปฏิบัติ เป็นการแบ่งกลุ่มให้ผู้เรียนทุกคนได้ฝึกทักษะตามสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดขึ้น
- 1.2 ประเมินการฝึกเป็นการประเมินผลการฝึกโดยให้ผู้เรียนประเมินกันเองและผู้สอนประเมินผู้เรียน

แผนภาพที่ 10

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กับ กิจกรรมการสอนทักษะ

2. ขั้นลงมือปฏิบัติ

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง

ขั้นตอน/กิจกรรม	องค์ประกอบการเรียนรู้
ขั้นรู้ชัดเห็นจริง - บรรยาย - กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง สาธิต - วิเคราะห์กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือหรือการสาธิต	ความคิดรวบยอด ประสบการณ์ สะท้อนฯ/อภิปราย
ขั้นลงมือปฏิบัติ - ฝึกปฏิบัติ และ - ประเมินการฝึก	ประยุกต์แนวคิด ความคิดรวบยอด

โดยสรุปการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต โดยใช้กระบวนการกลุ่มมีผลประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านต่างๆ ผู้วิจัยจึงนำวิธีการสอนแบบการอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ การศึกษากรณีตัวอย่าง มาใช้ในการสอนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะในการพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีทักษะในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการป้องกันการถูกละเมิดทางเพศของนักเรียน

พฤติกรรมของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม

Aristotle ได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จึงมีการกระทำระหว่างกัน (Interaction) มีทั้งพฤติกรรมของการกระทำ(Action) ของบุคคลหนึ่งหรือหลายคนและพฤติกรรมโต้ตอบ(Reaction) ของบุคคลอื่น โดยการสื่อความหมาย การตีความหมายและการรับรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลอันเป็นพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล บุคคลจะรู้จัก และเข้าใจกันก็โดยอาศัยพฤติกรรมทางสังคม เป็นสื่อบางครั้งใช้ภาษาพูดแต่บางครั้งก็ใช้ภาษาท่าทาง หรืออาจจะใช้ทั้งสองอย่างก็ได้ จึงเกิดเป็นพฤติกรรมการรับรู้ทางสังคมของบุคคลโดยธรรมชาติ

ในชีวิตประจำวันมนุษย์มีการติดต่อสัมพันธ์กันเสมอการติดต่อนั้นจำเป็นต้องอาศัยการสื่อความหมายเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและรับทราบความต้องการ ฉะนั้นการสื่อความหมายจึงมีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความรักใคร่ถ้อยตามแต่ในทางตรงกันข้ามการสื่อความหมายที่ไม่ดี ก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้ง

ดังนั้นการสื่อความหมาย จึงเป็นการสื่อความคิด ส่งข่าวสาร ข้อเท็จจริงตลอดจนท่าทีความรู้สึกต่าง ๆ จากบุคคล หรือกลุ่มหนึ่งไปยังอีกบุคคลหรือกลุ่มหนึ่ง ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรืออาจจะหลาย ๆ วิธี เช่น พูด ท่าทาง เป็นต้น

โครงสร้างของการสื่อความหมาย จะต้องประกอบกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสอดคล้องกันซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งผู้ส่งและผู้รับในทำนองที่ว่า “เราพูดภาษาเดียวกัน” การสื่อความหมายที่ดีควรปฏิบัติดังนี้

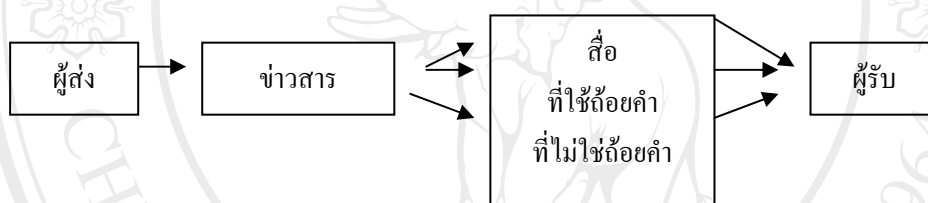
1. สื่อความหมายให้ตรงประเด็นและเข้าใจง่าย
2. สื่อความหมายที่ละเอียด
3. สื่อความหมายให้เหมาะสมกับเวลาและโอกาส
4. สื่อความหมายด้วยบรรยากาศเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความไว้วางใจต่อกัน

ในชีวิตประจำวันของเราเราจะต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลรอบ ๆ ตัวเราเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่บิดา มารดา พี่น้อง เพื่อน ครู อาจารย์ และบุคคลที่เรายังไม่รู้จัก ดังนั้นการสื่อความหมายจึงมีอิทธิพลและความสำคัญต่อการรับรู้ทางสังคม ถ้ามีการสื่อความหมายที่ผิดพลาดจะเกิดผลทำให้

เกิดการรับรู้ทางสังคมที่ผิดพลาดได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้ามีการสื่อความหมายได้ถูกต้องกัน ก็จะเกิดผลทำให้เกิดการรับรู้ทางสังคมที่ถูกต้อง ตรง แม่นยำ และเชื่อถือได้

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของการสื่อความหมายที่ผู้ศึกษารุ่นหลังให้ไว้ก็ไม่ได้แตกต่างจากเดิมมากนัก ซึ่งลักษณะของการติดต่อสื่อสารทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารข้อความง่าย ๆ หรือสลับซับซ้อนก็จะต้องมีองค์ประกอบ 4 อย่างดังนี้

1. ผู้ส่ง (Sender) อาจจะหมายถึงผู้พูด เจ้าของความคิด หรือผู้เขียนก็ได้
2. ข่าวสาร (Message) หมายถึง ตัวข่าว ข้อมูล หรือเรื่องราวที่ผู้ส่งส่งไป
3. ผู้รับ (Receiver) คือผู้ที่รับข่าวสารนั้น ๆ อาจจะเป็นผู้ฟัง ผู้รับคำสั่ง
4. สื่อ (Media of Communication) ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น คำสั่งด้วยวาจาจะเทียบข้อบังคับวิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ หรือ การแสดงกิริยาท่าทาง เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นดังแผนภูมิ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 11 โครงสร้างของการติดต่อสื่อสาร

จากโครงสร้างของการสื่อความหมายจะเห็นว่า เมื่อบุคคลเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อม บุคคลจะได้รับข้อมูลหรือรายละเอียดของผู้อื่น ซึ่งทำให้เกิดการรู้จัก เข้าใจกัน และหลังจากนั้นบุคคลก็จะตัดสินใจหรือประเมินออกมาว่า ผู้นั้นเป็นคนอย่างไร มีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยไปทางไหน เหล่านี้จะส่งผล ถึงการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

ขบวนการที่เป็นรากฐานสร้างความเข้าใจกัน เป็นขบวนการทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งศัพท์ทางจิตวิทยาสังคมเรียกว่า การรับรู้ทางสังคม (Social Perception) อันเป็นการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น เช่น กลุ่ม สังคม ตัวแทนของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนสถานการณ์ทางสังคมทั้งหลาย เรื่องการรับรู้ทางสังคมนี้มีความสำคัญมาก ฉะนั้น การศึกษาให้เข้าใจเรื่องการรับรู้ทางสังคมจะช่วยให้เข้าใจชีวิตสังคมได้ดี ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมทางสังคมทุกอย่างได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ที่ตรงความจริงหรือไม่เพียงใดก็ตาม ตัวอย่างการรับรู้ทางสังคม เกี่ยวกับผู้นำและผู้ตาม เช่น ในการเลือกตั้งผู้แทนหรือหัวหน้าใด ๆ นั้น ผู้เลือกจะรับรู้คำพูดของบุคคลที่ถูกพิจารณาประกอบกับความรู้อื่น ๆ อาทิ คำบอกเล่าจากคนรู้จักผู้นั้น

ดูรูปจากใบปลิว หน้าหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ ถ้าผู้เลือกมีโอกาสเห็นและใกล้ชิดเขาก็จะได้ข้อสังเกตจาก กิริยาท่าทางอื่น ๆ ในที่สุดจึงสรุปและตัดสินใจว่าจะเลือกเป็นหัวหน้าหรือไม่

ในการสอนทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาผลที่ได้รับในการป้องกันการติดยาบ้า การเสนอตัวแบบ(Modeling) ให้แก่ผู้เรียน ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ขององค์การอนามัยโลกจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นทฤษฎีเกี่ยวกับการเสนอตัวแบบ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

พฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน ยากแก่การเข้าใจ ซึ่งมีคุณลักษณะดังนี้

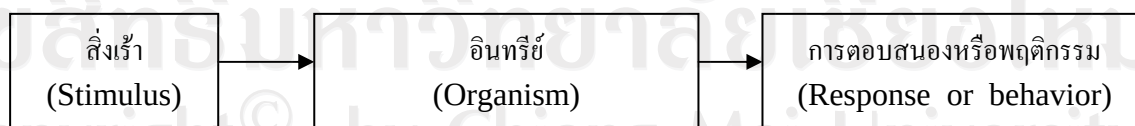
1. พฤติกรรมทุกชนิดจะต้องมีสาเหตุ
2. พฤติกรรมเหมือนกัน อาจจะมีสาเหตุที่ต่างกัน
3. พฤติกรรมอย่างหนึ่งอาจเกิดได้จากสาเหตุหลายอย่าง

ธรรมชาติของมนุษย์อีกมิติหนึ่ง คือ ความรู้สึกเป็นสุขไม่เป็นสุข (ทุกข์) หลายคนมักจะพูดเสมอว่า คนเราทุกวันนี้แสวงหาความสุขกันทั้งนั้น แต่บางคนก็มีความสุข บางคนก็มีความสุขจะมากหรือน้อยก็แล้วแต่กรณี อะไรคือความสุข อะไรคือความทุกข์

ความสุข คือภาวะของความสมหวัง สมอยาก สมปรารถนาหรือได้ในสิ่งที่ต้องการจะได้ความทุกข์ก็คือภาวะตรงกันข้ามกับความสุข

ความไม่สุข – ไม่ทุกข์ ก็คือ ภาวะกลาง ๆ คือไม่ผิดหวัง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่มีใครหรือสิ่งใดมากระทบกระเทือนให้ผิดไปจาก “ปกติ” ที่บุคคลนั้นๆ คิด หรือตั้งเป็นเป้าหมายมาตรฐาน

ทางจิตวิทยา ได้อธิบายพฤติกรรมของคนเราไว้เป็นสูตรพื้นฐานดัง แผนภูมิ 3 ดังนี้

แผนภาพที่ 12 สูตรพื้นฐานของพฤติกรรม

สิ่งเร้านั้นจะเป็นอะไรก็ได้ ในทางพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น 6 เรียกว่าอายตนะภายนอก 6 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และมนโอ หรือการได้เห็นด้วยตา การได้ลิ้มรส

ด้วยลิ้น การไต่กลืนด้วยจมูก การไต่ย่นด้วยหู การไต่สัมผัสด้วยผิวหนัง และการเกิดอารมณ์ การไต่คิดคำนึงระลึกถึงหรือฝัน

เหล่านี้ทำให้อินทรีย์หรือตัวเราเองหรืออายตนะภายใน เมื่อถูกเร้าผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น ทำการตอบสนองเป็นการแสดงออก เรียกว่า พฤติกรรม พฤติกรรมนั้นอาจจะเป็นไปในลักษณะที่เห็นได้ สังเกตได้เรียกว่า พฤติกรรมเปิดเผย ส่วนที่มองเห็นไม่ได้ สังเกตไม่ได้ เรียกว่า พฤติกรรมปกปิด (Covert Behavior) ซึ่งเป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกนึกคิด ความใฝ่ฝัน ทะเยอทะยาน ความอิจฉาริษยา อาฆาต มาดร้าย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตและทิศทางดังกล่าวได้ดีคือปัญญา ปัญญากับ อวิชชาเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม ปัญญาเป็นแสงสว่างหรือความรู้ แต่อวิชชาเป็นความมืดหรือความไม่รู้ ดังนั้นก่อนจะมีปัญญาจึงต้องมีสติ (Super – Ego ของ Sigmund Freud) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) ซึ่งสติสัมปชัญญะนั้นหมายความว่าความถึงการระลึกได้และรู้สึกรู้ตัว การตัดสินใจว่าจะทำอะไร อย่างไร จึงจะดี และถูกต้อง ก็ต้องใช้ปัญญา (ความเฉลียวฉลาด รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควร – ไม่ควร)

ความต้องการของมนุษย์

ทุกชีวิตที่เกิดมานับแต่วินาทีที่มีวิญญาณ (Zygote) มนุษย์มีความต้องการอาหารเพื่อนำมาสนองความต้องการทางร่างกายทำให้ชีวิตอยู่ได้เมื่อคลอดออกมาแล้ว ความต้องการใน สิ่งต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นมา เช่น ต้องการเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เพื่อกำบังแดด กำบังความหนาวเย็น ร้อน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องการยามาบำบัดรักษา ความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์ทุกวันนี้พยายามจะทำงานต่าง ๆ ก็เพื่อสนองความต้องการของตน คือ ต้องการยังชีพ ต้องการความก้าวหน้า เกียรติยศ ชื่อเสียง ความต้องการของมนุษย์นั้นมีหลายระดับ ความต้องการบางระดับเป็นความต้องการที่ไม่จำเป็นคือจะมีก็ได้ ไม่มีก็ได้ ใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Want” เช่น การแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ การมีรถขับ การมีคนเอาใจใส่พะเน้าพะนอเคลอเคลีย การทำตัวเป็นจุดเด่นในวงสังคม ความต้องการอีกชนิดหนึ่งเป็นความต้องการจำเป็น ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Need” เป็นความต้องการที่ขาดไม่ได้ ถ้าขาดแล้วอาจจะอยู่ในสังคมไม่ได้ หรืออาจจะเสียชีวิตได้ เช่น ไม่มีเสื้อผ้า สวมใส่ ไม่มีบ้านอยู่ เมื่อเจ็บไข้ไม่มียารักษา เป็นต้น

ในทางจิตวิทยาเองก็ยอมรับว่า มนุษย์มีความต้องการ (Need) แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ

2 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physical Need) ได้แก่

1.1 ความต้องการอาหาร (Food) เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้อยู่ได้

1.2 ความต้องการพักผ่อนและนันทนาการ (Reed & Recreation) ที่พอเหมาะแก่

อัตรภาพ

1.3 ความต้องการทางเพศ (Sex) มนุษย์ที่ยังมีสรีรวิทยา คือความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ต่าง ๆ แน่นอนก็ต้องมีความรู้สึทางเพศ จะมีมากน้อยนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละคนและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย

1.4 ยารักษาโรค (Medicine) เมื่อเวลาเจ็บป่วย

2. ความต้องการทางจิตใจ (Psychological Need) หรือความต้องการทางสังคม (Social Need) ได้แก่

2.1 การยอมรับในสังคม (Sense of Belonging) เป็นความต้องการขั้นแรกๆ ที่เมื่อบุคคลเข้าไปอยู่ในสังคม หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง สิ่งแรกก็คืออยากให้เพื่อร่วมงานยอมรับในสถานภาพ หรือในการกระทำของเรา

2.2 การได้รับการยกย่องนับถือ (Sense of Recognition) ขึ้นต่อไป คืออยากให้เพื่อนร่วมงานยกย่องให้ความไว้วางใจให้เกียรติ มีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

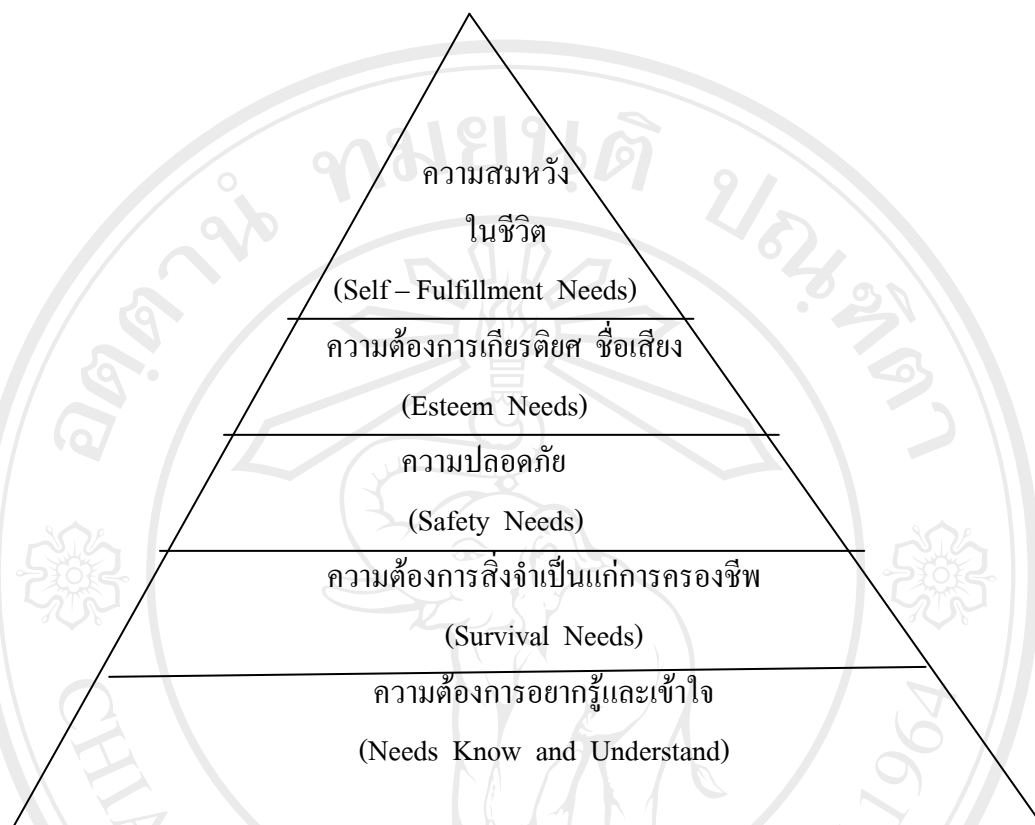
2.3 การได้รับความก้าวหน้า (Sense of Opportunity) ในหน้าที่การงานที่ทำอยู่

2.4 ความต้องการความปลอดภัย (Sense of Security) ในร่างกาย ทรัพย์สิน สมบัติอื่นๆ ที่มีอยู่ ลักษณะต่างๆ นั้น เป็นความต้องการทั่ว ๆ ไป ที่เข้าใจกันอยู่ในสังคมทุกสังคม มีนักจิตวิทยาหลายคนที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

เอส.เอช.เลอร์ปกิน (S.H.Lupkin) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็นขั้นตั้งแต่ความต้องการขั้นต้นไปจนถึงสุดท้ายที่ปรารถนาสูงสุดดังแผนภูมิดังนี้

ความสมหวังในชีวิต (Self – Fulfillment Needs)
ความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง (Esteem Needs)
ความปลอดภัย (Safety Needs)
ความต้องการสิ่งจำเป็นแก่การครองชีพ (Survival Needs)
ความต้องการอยากรู้และเข้าใจ (Needs to Know and Understand)

แผนภาพที่ 13 ความต้องการของมนุษย์ ตามแนวความคิดของ (เอส.เอช.เลอร์ปกิน) (S.H.Lurpkin) หรืออาจจะเขียนเป็นรูปพีระมิดจากความต้องการมากไปหาน้อยก็ได้ ดังแผนภูมิ 14 แสดงดังนี้

แผนภาพที่ 14 ความต้องการของมนุษย์ในรูปพีระมิด ตามแนวความคิดของ (เอช.เอช.เลอว์ปกิน)

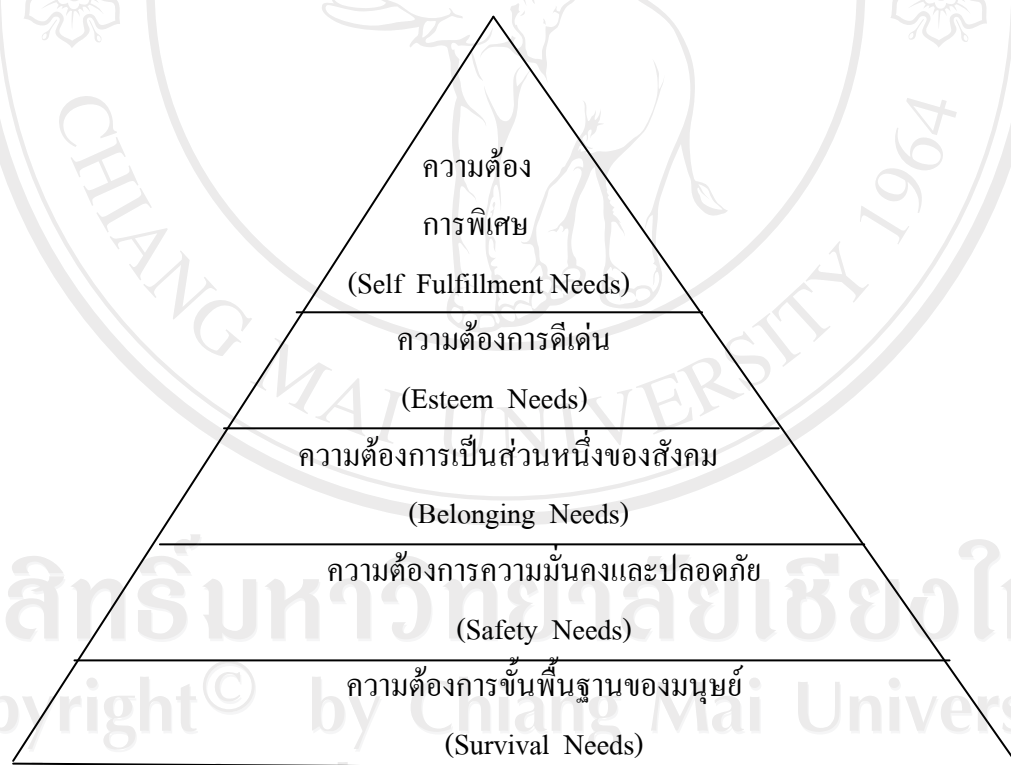
เอ.เอช.มาสโลว์ (A.H. Maslow) ได้กำหนดหลักการไว้ว่า “บุคคลพยายามสนองความต้องการของตนเพื่อความอยู่รอดและความสำเร็จของชีวิต มาสโลว์ได้แบ่งความต้องการของบุคคลออกเป็น 5 ระดับ ตามลำดับความสำคัญต่อไปนี้

1. ความต้องการทางด้านสรีรวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Survival Needs) ได้แก่ ความต้องการเรื่องอากาศ ความต้องการอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ขาดโรคภัย และความต้องการทางเพศ เป็นต้น
2. ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต (Safety and Security Needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมั่นคง ปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกายหรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม
3. ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ได้แก่

ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Belonging Needs)

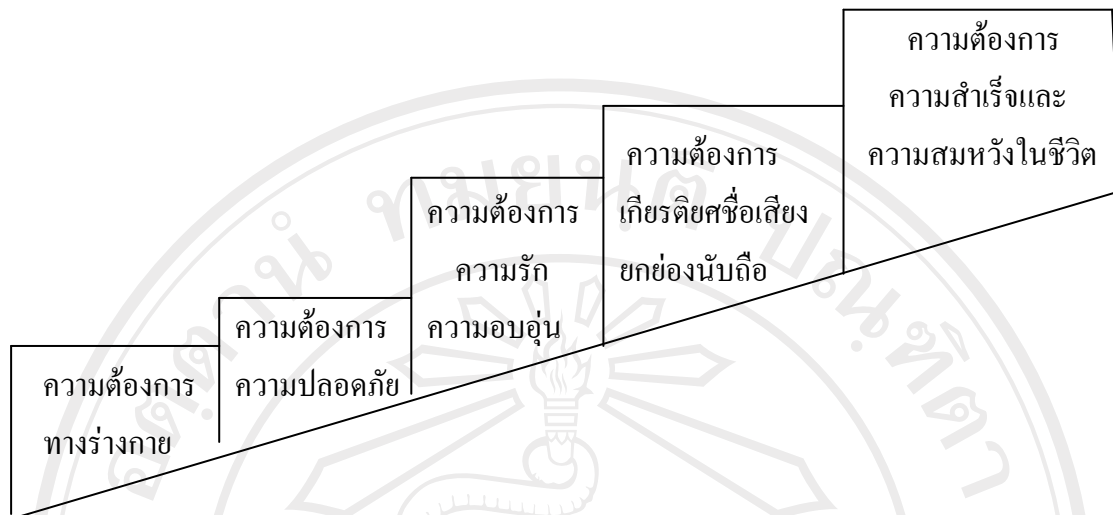
4. ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) ได้แก่ความภูมิใจ ความต้องการดีเด่น ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ๆ ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตนเอง ในเรื่องของความรู้ ความสามารถและความสำคัญของบุคคล

5. ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูงสุด ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการด้านนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคล (Self Fulfillment Needs) ที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุด ตามที่ตนคาดหวังเอาไว้ ดังแผนภูมิ

แผนภาพที่ 15 ความต้องการของมนุษย์ตามแนวความคิดของ เอ.เอช.มาสโลว์ (A.H.Maslow)

ระดับความต้องการเหล่านี้ หากจะแสดงถึงลำดับความสำคัญของการตอบสนอง ก่อนหลังเป็นรูปบันไดจะได้ดังแผนภูมิ 16 นี้

แผนภาพที่ 16 ความต้องการของมนุษย์ในรูปแบบใด ตามแนวความคิดของ เอ.เอช.มาสโลว์ (A.H.Maslow)

ในขั้นทั้ง 5 นั้น จะเห็นได้ว่าความต้องการทางร่างกายเป็นความต้องการพื้นฐานต่ำสุด เป็นความต้องการจำเป็นสำหรับทุกคน ถ้ามีข้อนี้แล้ว ข้ออื่น ๆ ก็ตามมา นั่นแปลว่า สังคมนั้น ๆ มีความสงบสุขเพราะทุกคนมีปัจจัย 4 คือ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม เพียงพอแก่การดำรงชีวิตของเขาและบุคคลจะปฏิบัติตนเพียงเพื่อมุ่งสนอง ความต้องการขั้นพื้นฐานเท่านั้น ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัยของชีวิต จึงจะมีความสำคัญต่อตนเพิ่มขึ้น และเมื่อได้รับการยกย่องว่าปฏิบัติตนได้ดีเด่นแล้วในขั้นนี้จะเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นผู้มีประโยชน์ต่อผู้อื่น ตนเองสามารถมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น ๆ บุคคลประเภทนี้จะเป็นผู้มีความมั่นใจในตนเอง รู้สึกว่าตนมีศักดิ์ศรีตระหนักถึงความเป็นจริงในตัวเอง (Self – Actualization) มากขึ้น ๆ

จากการค้นคว้าพบว่าความต้องการของมนุษย์มีอะไรบ้างนี้ ทำให้ทราบความจริงว่า เพราะความต้องการเหล่านี้แหละที่ผลักดันให้มนุษย์ต้องดิ้นรนและทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่จะดิ้นรนต่อสู้มากน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของตนเองซึ่งแต่ละคนมีไม่เท่ากัน การที่เราศึกษาให้รู้ถึงความต้องการของมนุษย์ ก็เพื่อจะได้นำเอา มาใช้ประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจอันดีตามหลักมนุษยสัมพันธ์ เพราะเมื่อรู้ความต้องการอันเป็นธรรมชาติของคนแล้วจะได้บำบัดความต้องการเหล่านั้นได้ถูกต้อง สรุปแล้ว ทำให้เราทราบดังนี้คือ

1. คนจะพยายามทุกทาง เพื่อให้บรรลุความต้องการ
2. โลกทัศน์ที่ต่างกันมาจากการได้รับรู้ที่ต่างกัน

3. การเรียนรู้มีความสำคัญควบคู่กับ ความต้องการทางกาย – ใจ

4. การตอบสนองความต้องการจะต้องเหมาะสมในแต่ละครั้ง

มนุษย์ มีความต้องการเหมือนกันตามลำดับขั้นของความต้องการ แต่ก็ยังมากน้อยต่างกันเพราะบางคนต้องการเพียงความมั่นคงในชีวิตเท่านั้น ไม่ต้องการความสำเร็จยิ่งไปกว่านั้น บางคนก็ต้องการด้านความปลอดภัย ซึ่งก็จะพยายามทุกอย่างทั้งทางดีและทางชั่ว เพื่อให้ได้ตามความต้องการ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกันได้แก่ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของมนุษย์ย่อมมีสาเหตุความต้องการก็เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้มนุษย์ดิ้นรน เพื่อแสวงหาทางสนองความต้องการเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า การดำรงชีวิตและการแสดงต่อสังคมในปัจจุบันนี้ มนุษย์ดำเนินชีวิตตามสมัยนิยมหรือตามความนิยมของตน แทนที่จะดำเนินชีวิตตามเหตุผล (Reason) และโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน มนุษย์มีความเครียดสูง ไม่ว่าจะเป็นความเครียดที่เกิดจากสภาวะเศรษฐกิจ ปัญหาของค่าเงินบาทลอยตัว จะเห็นได้ว่ามนุษย์พยายามที่จะสรรหาสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดความสุขโดยการได้หัวเราะหรือการคลายเครียดในวิธีใดวิธีหนึ่ง

ความแตกต่างของมนุษย์

แม้มนุษย์จะมีความต้องการพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน มีอารมณ์ มีความรู้สึก มีสติปัญญา ทักษะ ค่านิยม และความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน โดยส่วนรวมแต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายคนจะพบว่ามนุษย์มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. ความแตกต่างด้านรูปร่างหน้าตา รวมทั้งลักษณะทางกาย เพศ และวัย รูปร่างหน้าตาของบุคคลจะแตกต่างกันตามเชื้อชาติ พันธุกรรมและการอบรมเลี้ยงดู

2. ความแตกต่างด้านอารมณ์ความรู้สึก ทุกคนมีอารมณ์ทั้งที่พัฒนามาตั้งแต่เด็ก รวมทั้งที่เกิดจากสภาพแวดล้อม แต่อารมณ์ของแต่ละคนจะแตกต่างกัน บางคนก็มีอารมณ์ขัน อารมณ์แจ่มใส บางคนก็มีอารมณ์ขุ่นมัว มีอารมณ์โกรธ อิจฉา กลัว ฯลฯ คนที่มีอารมณ์ขันจะมองสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องสนุกสนาน หรือเป็นเรื่องเล็ก

3. ความแตกต่างด้านฐานะเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ความร่ำรวย ความยากจน การเข้าสังคมในระดับต่าง ๆ การปรับตัวให้เข้ากับสังคม การยอมรับของสังคม ฐานะและตำแหน่งของสังคม ความมีชื่อเสียงในสังคม

4. ความแตกต่างด้านสติปัญญาและความสามารถ บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องสติปัญญา เนื่องจากการถ่ายทอดสติปัญญาจากบรรพบุรุษที่ต่างกัน และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่

แตกต่างกัน บางคนมีความฉลาด มีไหวพริบดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ บางคนก็มีเหตุผล มีการคิดที่เป็นระบบและขั้นตอน แต่บางคนไม่ฉลาดและไม่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้

5. ความแตกต่างในเรื่องความต้องการ เกิดจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษา วัฒนธรรม การเรียนรู้ และการรับรู้ รวมทั้งภูมิหลังซึ่งนับได้ว่าความต้องการที่แตกต่างนี้เกิดจากปัจจัยภายนอกนั่นเอง

6. ความแตกต่างในด้านพฤติกรรมและนิสัยส่วนตัว เช่น เนื้อหา กระฉับกระเฉง กล้าหาญ ขี้ลาด ก้าวร้าว ตื่นตกใจง่าย ท้อแท้ใจ มีกำลังใจ อดทน รับผิดชอบ มีเล่ห์เหลี่ยม ซื่อตรง เป็นต้น

7. ความแตกต่างในเรื่องบุคลิกภาพ เป็นความแตกต่างในลักษณะรวม ๆ เพราะบุคลิกภาพหมายถึง “ภาพรวมของบุคคลที่เป็นลักษณะเด่นทั้งภายนอกและภายใน”รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมที่คงที่สม่ำเสมอตลอดจนถึงการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมของบุคคล

อิทธิพลของการรับรู้ทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล

อิทธิพลของการเรียนรู้ทางสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับสังคมเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการกระทำ และการกระทำต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสังคมและการรับรู้ทางสังคมจัดได้ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก เมื่อบุคคลได้รับรู้ทางสังคมมาอย่างไร ก็จะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการรับรู้ทางสังคมออกมาเช่นนั้น

ความหมายของการคุกคามทางเพศ

คำว่า “การคุกคามทางเพศ” (Sexual Harassment) มีใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1964 โดยอยู่ในรูปแบบของบทบัญญัติเกี่ยวกับเพศว่าด้วยการจ้างงาน (Charney, 1994) แต่เอกสารที่เผยแพร่สู่สาธารณชนเป็นครั้งแรกใน RED MAGAZINES โดยการออกแบบสอบถามผู้หญิง 9,000 คนเกี่ยวกับการถูกคุกคามทางเพศ ปรากฏว่าประมาณ 90% เคยถูกคุกคามทางเพศ และหลังจากนั้นเป็นต้นมาการคุกคามทางเพศเริ่มปรากฏอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะเกี่ยวกับการจ้างงาน ในปัจจุบันสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศอย่างจริงจัง จนทำให้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศแตกต่างกันออกไป

สภาสหรัฐอเมริกา(1980) ได้ให้นิยามของการคุกคามทางเพศว่า“เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ ด้วยวาจา โดยจงใจหรือซ้ำๆ ซากๆ เป็นการแสดงท่าทีหรือการสัมผัสทางกาย ในลักษณะที่เป็นความหมายทางด้านเพศ โดยที่ฝ่ายหญิงไม่พอใจและต้องการให้เกิดขึ้น”

ในขณะที่ Irish Nurses Organization ได้ให้คำนิยามของการคุกคามทางเพศว่า “เป็นพฤติกรรมที่ไม่ต้องการการตอบสนองและเป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้เชื่อเชิฐหรือพึงพอใจในท่าที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งแสดงออกโดยการคุกคาม ทำให้บุคคลที่ถูกคุกคามทางเพศรู้สึกถูกเหยียดหยาม ถูกคุกคาม และหนักใจต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้น” (Mrkwicka, 1994)

ใน ค.ศ.1980 The Equal Employment Opportunity Commission (EEOC) ได้ให้ความหมายของการคุกคามทางเพศว่า “เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงพฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศไม่ว่าจะเป็นทั้งทางร่างกายหรือทางวาจา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. การยอมจำนนต่อการมีพฤติกรรมล่วงเกินทางเพศ เพราะเป็นเงื่อนไขกำหนดการจ้างงาน
2. การยอมจำนนหรือการปฏิเสธต่อการมีพฤติกรรมการล่วงเกินทางเพศซึ่งถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการจ้างงาน
3. การคุกคามทางเพศมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือว่าการรบกวนการปฏิบัติงานของบุคคลโดยไม่มีเหตุผล โดยการขู่ การเป็นศัตรู หรือทำให้สภาพแวดล้อมในที่ทำงานเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัย (Julius & Giovanni, 1990 and Goodner, 1994)

การให้ความหมายของการคุกคามทางเพศนั้น มักจะส่งผลถึงพฤติกรรมการคุกคามทางเพศ ซึ่งอาจมีความรุนแรงน้อย ปานกลาง หรือมาก โดยขึ้นอยู่กับปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหของแต่ละบุคคล (Charney, 1994)

จะเห็นได้ว่าในนิยามหรือความหมายของการคุกคามทางเพศนั้น ครอบคลุมพฤติกรรม 3 ลักษณะ ด้วยกัน คือ

1. เป็นพฤติกรรมทางเพศที่เกี่ยวข้องกับการล่วงละเมิดทางเพศ ทั้งทางร่างกายและวาจา
2. เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยที่ฝ่ายหญิงไม่ได้เชื่อเชิฐหรือพอใจหรือต้องการให้เกิดขึ้น
3. เป็นพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศซึ่งถือว่าการคุกคามเหยียดหยามสิทธิสตรี และ

ความสามารถในการทำงานของสตรี

ในความหมายของ “การ ไม่ได้เชื่อเชิฐ หรือการ ไม่พอใจ” นั้นทำให้ความหมายของการคุกคามทางเพศเด่นชัดขึ้น การที่มีพฤติกรรมทางเพศที่ถือเป็นการล่วงละเมิด คุกคามต่อเหยื่อซึ่งตัวของเหยื่อได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ไม่เป็นที่ปรารถนา ก้าวร้าว น่ารังเกียจ คุกคามต่อสิทธิอันชอบธรรมของผู้หญิง (Marshall, 1992, and Horsley, 1990)

การคุกคามทางเพศจะแตกต่างกันในเรื่องการพูดจาเกี่ยวกับ การประจบประแจง การชื่นชมฝ่ายตรงข้าม หรือแม้แต่การกระทำชำเรา ฉะนั้น การคุกคามทางเพศจึงเป็นหนึ่งปัจจัยสำคัญของการจ้างงานเพศหญิงในปัจจุบัน (Charney, 1994) หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของการคุกคามทางเพศจะถูกพบในทุกลักษณะชนิดของงาน อายุ สติวิ และสภาพฐานะทางเศรษฐกิจ (Kaye,

Donald & Merker,1994) ในขณะเดียวกันการคุกคามทางเพศจะส่งผลทางด้านเศรษฐกิจ การเรียน การศึกษา ตลอดจนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ (Hu, Parson & Brown, 1996) โดยปกติแล้วการคุกคามทางเพศนั้น จะเป็นปัญหามากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้ทำการคุกคาม / พฤติกรรมผู้ถูกคุกคาม พฤติกรรมของผู้คุกคาม / พฤติกรรมของบุคคลรอบข้าง และพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่รอบข้าง / พฤติกรรมของผู้ถูกคุกคาม (Charney,1994)

จะเห็นได้ว่า ความหมายของการคุกคามทางเพศ มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปแต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันก็คือการแสดงพฤติกรรมที่สื่อความหมายในเรื่องเพศโดยที่ฝ่ายผู้ถูกคุกคามรู้สึกไม่พอใจและไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งก็มีทั้งการใช้วาจา การสัมผัสทางกาย หรือ การแสดงสัญลักษณ์ที่แสดงความหมายในทางเพศ แม้บางรายอาจจะมีควมรุนแรงน้อย แต่บางรายก็มีความรุนแรงมาก ซึ่งดูได้จากสาเหตุของปัญหา ความรุนแรงของปัญหา แนวทางแก้ไข และตัวของผู้ถูกคุกคามเองว่ามีความวิตกกังวลร้อนมากเพียงใด

อย่างไรก็ตามการคุกคามทางเพศเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและยังไม่มีกฎหมายที่ชี้เฉพาะในการรองรับเป็นกรณีสำหรับการคุกคามทางเพศ (Malisuwan,1996) ซึ่งนำไปสู่ความสับสนให้กับคนไทย และที่เลวร้ายกว่านั้นก็คือสังคมไทยไม่ค่อยเห็นอกเห็นใจผู้ถูกคุกคามทางเพศ บางครั้งกลับซ้ำเติมและเห็นว่าเป็นความผิดพลาดของเหยื่อหรือผู้ถูกคุกคามทางเพศมากกว่าจะเป็นความผิดของผู้ทำการคุกคามทางเพศ (Pornpong & Yongyuth, 1996, อ้างในวิมนา ธรรมปรีชา, 2533)

รูปแบบของการคุกคามทางเพศ

แบ่งตามคู่กรณีได้ 4 แบบ คือ (Beavais1986 อ้างใน วิมนา ธรรมปรีชา 2533)

1. ชายคุกคามหญิง (Male Harass Female)
2. หญิงคุกคามชาย (Female Harass Male)
3. พวกรักต่างเพศคุกคามพวกรักร่วมเพศ (Heterosexual Harass Homosexual)
4. พวกรักร่วมเพศคุกคามพวกรักร่วมเพศ (Homosexual Harass Heterosexual)

มอแรน(Moran, n.d., p.239)ได้เสนอรูปแบบของการคุกคามทางเพศออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การใช้วาจา เช่น การพูดหรือเล่าเรื่องลามก ส่อเสียด ดิเสียน เกี่ยวกับเรื่องเพศหรืออาจใช้คำว่า“ที่รัก”หรือ“ที่รักของฉัน”แทนการเรียกชื่อหรือโดยการขอ/ขอร้องให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย
2. ไม่ใช้วาจา ได้แก่ การเขียนสื่อลามก การทำท่าทางหรือแสดงสัญลักษณ์ที่แสดงเกี่ยวกับเรื่องเพศโดยที่อีกฝ่ายไม่ต้องการเห็นหรือรับทราบ

3. การคุกคามทางกาย ได้แก่ การสัมผัสทางกาย ไม่ว่าจะเป็นการถู โดน ทุบ ไล้ การทำร้าย หรือแม้กระทั่งการข่มขืนกระทำชำเรา

แมคคินนอน (Mackinon, 1979 อ้างใน วิมนา ธรรมปรีชา 2533) ได้แบ่งรูปแบบพฤติกรรม การคุกคามทางเพศออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การใช้วาจา เช่น การพูดจาล้อเลียนเรื่องเพศ การขอนัดและการพูดคุยขยอที่ปราศจากความหมาย
2. การสัมผัสทางกาย เช่น การแตะ การลูบหลัง การกอดรัดและการจูบ
3. การนัดหมายอันไม่เป็นที่ต้องการ
4. การร่วมประเวณีหรือการข่มขืนในขณะทำงาน

Working Women United Institute (WWUI) ได้เสนอรูปแบบของพฤติกรรม การคุกคามทางเพศเป็น 6 แบบ คือ (อ้างในวิมนา ธรรมปรีชา, 2533)

1. การชักจูงหลอกลวง และการขู่ข่มขืนของคู่ปรารถนาของผู้หญิงโดยไม่รู้จักหยุด
2. การพยายามสัมผัสตัวของฝ่ายหญิงอยู่เสมอ
3. การขู่ผู้หญิงให้ยอมจำนนต่อการคาดคะเนหรือการเหน็บแนม
4. การจับตัวผู้หญิงซึ่งอยู่กันตามลำพังเพื่อความใกล้ชิดทางเพศซึ่งเป็นการฝ่าฝืนใจของฝ่ายหญิง
5. การชักชวนให้มีเพศสัมพันธ์อย่างเปิดเผย โดยมีกะขู่ถึงการออกจากงานหรือการเลื่อนตำแหน่ง
6. การมีความสัมพันธ์ทางเพศโดยการฝ่าฝืนใจฝ่ายหญิง

การคุกคามทางเพศในโลกออนไลน์

นอกจากรูปแบบการคุกคามทางเพศที่กล่าวมาข้างต้นแล้วสิ่งที่แอบแฝงถึงการคุกคามทางเพศอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งได้แก่ อินเทอร์เน็ต เพราะ อินเทอร์เน็ตเป็นนวัตกรรมทางการสื่อสารที่ทรงอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างมาก เพราะ อินเทอร์เน็ตเป็นการสื่อสารที่มีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่ำ ส่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและกระจายตัวไปได้ทั่วโลกโดยที่คนทุกเพศ ทุกวัยมีสิทธิ์ที่จะเข้าไปรับข้อมูลหรือสร้างสรรค์ปรุงแต่งเนื้อหาได้ และระบบการศึกษา ธุรกิจ ข้อมูลข่าวสาร การพนัน หรือแม้แต่การหาความสำราญทางเพศ ก็ได้ บีบบังคับให้วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมต้องเกี่ยวข้องกับสื่อบันเทิงกับสื่อชนิดนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อรรถประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตส่งผลดีต่อธุรกิจในทุกระดับอย่างมากเพราะสินค้าและบริการต่างๆ ได้เข้าไปปรากฏอยู่บนหน้าจอคอมพิวเตอร์ของแต่ละบ้านโดยที่ไม่ต้องอาศัยพื้นที่เป็นร้านค้าหรือพื้นที่ทางกายภาพอีกต่อไปและธุรกิจที่มีอยู่เดิมในรูปแบบต่างๆ ก็ได้ขยายช่องทางในการจำหน่ายสินค้าและบริการลงสู่ Web site รวมทั้งธุรกิจแบบเพศพาณิชย์ ก็อาศัยนวัตกรรมทางการสื่อสารสร้าง “อภิมหาช่อง” บนพื้นที่ของ อินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้หญิงอาจถูกชักเยอดีให้กลายเป็น “เหยื่อ” ในการแสวงหา ความสุขสำราญทางเพศของผู้ชาย แม้ว่าผู้ชายจะไม่ได้ร่วมเพศกับ ผู้หญิงโดยตรง แต่ภาพของผู้หญิงที่ไปปรากฏบน Web Site ลามก ก็ตอบสนองความพึงพอใจให้กับผู้ชาย ประหนึ่งเธอเหล่านั้นคือ “โสเภณี” ที่มีหน้าที่รองรับ บำบัดความใคร่ ความพึงพอใจทางเพศให้กับผู้ชาย และช่องชนิดนี้สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้กับเจ้าของ Web Site และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังที่ปรากฏในสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1999 รายได้จากการขายเนื้อหาทางเพศ (Adult Content) บนอินเทอร์เน็ตอย่างเดียวไม่รวมการขายสินค้าอื่นและโฆษณา สูงถึง 1 พันล้านดอลลาร์ คิดเป็น 69 เปอร์เซ็นต์ของการขายเนื้อหาต่างๆ ในอินเทอร์เน็ตเห็นได้ชัดว่าความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของมนุษยชาติได้พัฒนาไปเพียงไร ผู้หญิงก็ยังคงเป็นเหยื่อเพื่อความบันเทิงทางเพศของผู้ชายอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่รูปแบบ ของความบันเทิงจะผันแปร ไปตามมิติของสถานที่และเวลา(Space & Times)

ภายใต้ความสุขทางเพศของผู้ชายที่ถ่ายทอดออกมาผ่าน Web Site ลามก ซึ่งไปมีส่วนกระตุ้นจิตสำนึกเบื้องต้นให้กับผู้ชายแสดงพลังความ ต้องการทางเพศที่แผ่ร่นออกมา และทำให้การร่วมเพศหรือเพศสัมพันธ์ กลายเป็นการเสพสำราญทางเพศอย่างบ้าคลั่งและถ่ายทอดประสบการณ์ทางเพศนี้สู่การรับรู้ของมหาชนที่ทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ โดยใช้วิธีการคุกคามและความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง และการละเมิดสิทธิมนุษยชนผู้หญิง ผ่านเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง อาทิ การแอบถ่ายภาพผู้หญิงในขณะที่โป๊เปลือย การวางยาเสพติดผู้หญิงแล้วข่มขืนและนำภาพมาเผยแพร่ผ่าน Web Site ลามกหรือการนำภาพของผู้หญิงมาประณาม/ประจาน กล่าวหาว่าผู้หญิงในภาพขายตัว และอาชญากรรมทางเพศที่ไม่ได้จำกัดขอบเขตของปัญหา ณ ที่ใดที่หนึ่ง แต่ปัญหานี้ได้กระจายไปยังทั่วโลก และแน่นอนว่าผู้หญิงคือเหยื่อของความพึงพอใจทางเพศของ ผู้ชาย อนึ่งคำว่าเหยื่อในที่นี้ ผู้เขียนตั้งใจใช้โดยตระหนักเสมอ ว่าผู้หญิงมิใช่เหยื่ออย่างสมบูรณ์ในทุกเรื่องและทุกเวลาและสถานที่ ผู้หญิงเป็น ผู้กระทำได้ในหลาย ๆ เรื่อง แต่ในเนื้อหาของบทความนี้ ผู้เขียนเห็นว่าผู้หญิงยังขาดอำนาจในการตอบโต้ ในการถูกกดขี่ทางเพศในพื้นที่ของ อินเทอร์เน็ต

ด้วยส่วนผสมของอาชญากรรมทางเพศที่เชื่อมกับเรื่องประเวณี(Sexuality)ในพื้นที่ของ Web Site ลามก ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา มากมาย อาทิ ประเด็นสุขภาพอนามัย การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เด็กกำพร้า HIV / เอชไอวี การทำแท้ง การข่มขืน ฯลฯและเงื่อนไขของประเวณี ยังเชื่อมโยงไปสู่ปัญหา การจัดความสัมพันธ์ทางเพศ/บทบาททางเพศ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นความรุนแรงซ้ำสองที่

ผู้หญิงจำต้องเผชิญภายใต้ความไม่สมดุลทางเพศที่ Web Site ลามกได้ไปมีส่วนสนับสนุนให้คุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย ทำให้ปัญหาเหล่านี้กลายเป็น ปัญหาสังคมที่ทับซ้อนกันหลายระดับมากขึ้น โดยที่อินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นเครื่องมืออุดมการณ์ของผู้ชายที่ทำให้ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทางเพศ

การคุกคามทางเพศ(Sexual Harassment) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางอำนาจในสังคมแบบปิตาธิปไตย(Patriarchy) เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้หญิงตกเป็นรองผู้ชาย ดังนั้นผู้หญิง จึงตกเป็น “เหยื่อทางเพศ” ของผู้ชาย ส่งผลต่อร่างกาย จิตใจและวิถีในการดำรงชีวิต ซึ่งการถูกคุกคามทางเพศนี้สร้างความอับอายให้กับผู้หญิงอย่างมาก และการออกมาเปิดเผยเรื่องราวเพื่อจะเอาผิดกับผู้ชายก็เท่ากับสร้างความอับอายให้กับผู้หญิงเพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้ปรากฏการณ์ การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงเกิดจากระบบคิดของโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม ที่เป็นอุดมการณ์สนับสนุนให้การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงให้ดำรงอยู่หรือหากจะนำแนวคิดเรื่องอำนาจของผู้ชายในการสร้างวาทกรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ หญิงชายที่ดี หรือ “ประเพณีที่ดีงาม” ก็ดีมาใช้ก็ย่อมทำได้เช่นกัน อนึ่งนิยามเกี่ยวกับความหมายรูปแบบปฏิบัติ และองศาความรุนแรงของการคุกคามทางเพศเป็นกรนิยามโดยนักสตรีนิยม(Feminist) ดังนั้นสังคมแบบปิตาธิปไตยอาจไม่ยอมรับเลยก็ได้

ความรุนแรงทางเพศ มีทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น ความรุนแรงทางตรงจะปรากฏบนเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง เมื่อเห็นผลแล้วจึงจะย้อนกลับไปดูลักษณะของการกระทำ ซึ่งถ้าไม่ปรากฏผลของการกระทำคนก็มักจะมองข้ามไปและโครงสร้างหลายๆรูปแบบในสังคม ก็ก่อให้เกิดความรุนแรงได้ โดยคนที่มีอำนาจมากกว่าเป็นฝ่ายกดขี่คนที่อำนาจน้อยกว่า โดยที่คนทั่วไปมักจะไม่เห็นว่าเป็นความรุนแรง และในสังคมแบบปิตาธิปไตย เกิดความเสียเปรียบที่ผู้หญิงเป็นผู้ถูกระทำ โครงสร้างที่แบ่งกันชัดเจนแค่สองเพศและก็มี ความแตกต่างกัน ผู้หญิงในโครงสร้างนี้ต้อง เผชิญกับปัญหาความยากจนสุขภาพและปัญหาอื่นๆ มากกว่าผู้ชายที่อยู่ในระดับเดียวกัน

ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในอินเทอร์เน็ต

ถึงแม้ว่าอินเทอร์เน็ตมีคุณมหาศาลในฐานะที่เป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนแต่ในขณะเดียวกันอินเทอร์เน็ตก็แฝงไว้ด้วยมหันตภัยร้าย เพราะพื้นที่ของอินเทอร์เน็ตได้ก่อให้เกิดอาชญากรรมทางเพศที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงจำนวนมากให้ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาการตกเป็นเหยื่อทางเพศซึ่งในเชิงอุดมการณ์(Ideology)พื้นที่ที่กำลังสร้างเวทีทางความคิดในการเปิดเสรีในเรื่อง ประเพณี(Sexuality)

ให้กับคนทุกสังคม ที่มีความต่างในเรื่อง เพศ วัย ชาติพันธุ์ และกรอบคุณค่าของแต่ละสังคมที่ควบคุมเรื่องประเพณีไว้ ซึ่งเท่ากับว่าอุตสาหกรรม ทางเพศในอินเทอร์เน็ตกำลังรื้อ สร้าง

กฎเกณฑ์หรือวิเทศในสังคมที่มีอยู่เดิมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยผสมเข้ากับความรุนแรงทางเพศ การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยวางมาตรฐานร่วมทั่วโลกเพื่อให้ผู้หญิงเป็นเพียงแค่“วัตถุทางเพศ” เป็นสินค้ามนุษย์ที่ถูกนายทุนหาผลประโยชน์ และที่สำคัญเป็นการผลิตซ้ำและตอกย้ำหรือรับใช้ การดำรงอยู่ของสังคมแบบปิตาธิปไตยที่กดขี่ผู้หญิงในทุกๆด้าน โดยการใช้การควบคุมประเพณีเป็นหลัก

การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment) การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงใน Web Site ลามกผู้หญิงจะถูกกระทำทั้งทางตรง และ ทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการส่งภาพถ่ายเปลือยของอดีตคนรักจากคำสนทนาที่เกิดขึ้นใน Chat Room ด้วยภาษาที่หยาบคายและสกปรก เช่น “อยาก Chat กับ ใครก็ได้ที่มี...(อวัยวะเพศหญิง)...” หรือการถูกแอบถ่ายภาพโดยที่ผู้หญิงไม่รู้ตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้สร้างความหวาดกลัวให้กับผู้หญิง การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงนี้ สร้างความพอใจให้กับผู้ชายที่กระทำ แต่สร้างประสบการณ์อันเลวร้ายและสร้างความรู้สึกอับอายให้กับผู้หญิง การเปิดเผยเรื่องราวเพื่อที่จะเอาผิดกับผู้ชาย ก็เป็นการขายเรื่องราวที่ตัวผู้หญิงเองถูกกระทำ ยิ่งจะสร้างความอับอายให้กับผู้หญิงมากขึ้น เท่ากับว่าการกระทำการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงเป็นการกระทำที่ไปลดทอนความเสี่ยงในแงุ่มทาง กฎหมายเพราะความอับอายของ ผู้หญิง สร้างแรงขับเคลื่อนให้ผู้ชายกระทำการคุกคามทางเพศกับผู้หญิงอื่นและเพิ่มระดับของการคุกคามและความรุนแรงทางเพศมากกว่าเดิมโดยมีระบบคิดของโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอุดมการณ์สนับสนุนให้การคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงดำรงอยู่ปรากฏการณ์การคุกคามทางเพศที่ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ตกลายเป็นต้นแบบให้กับผู้แสพสื่อ เพราะ Web Site เหล่านี้ได้นำเสนอผลงาน การกระทำการคุกคามทางเพศต่อผู้หญิงผ่านระบบสัญลักษณ์ต่างๆและก็มีวิธีการกระทำปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่าง ซึ่งการคุกคามทางเพศไม่ได้จบตรงที่หน้าจอคอมพิวเตอร์แต่การคุกคามทางเพศจะสร้างวิธีคิดและอุดมการณ์ใหม่ให้กับเยาวชนเพื่อที่ใช้แสวงหาความสุขทางเพศ ด้วยวิธีการซึมซับมาจาก Web Site ลามก ซึ่งสร้างความหวาดหวั่นในการดำเนินชีวิตของผู้หญิงซึ่งต้องคอยระวังภัยจากการคุกคามและการถูกประทุษร้าย ทางเพศ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ

สื่อภาพโป๊ (Pornography) คือภาพสะท้อนของการไม่มีอิสระในเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงการถ่ายภาพกับช่างภาพมืออาชีพ Concept ของภาพ การ โฟสท่า องค์ประกอบของภาพทุกอย่างนางแบบแทบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง และทำหน้าที่ตามคำสั่งเท่านั้น โดยอำนาจของนายทุนที่ต้องการผลประโยชน์ทางธุรกิจและความสุขทางเพศ ภาพโป๊แบบถ่ายกันเองที่ปรากฏในสื่ออินเทอร์เน็ตไม่จำเป็นต้องเป็นนางแบบดังหรือมีหน้าตารูปร่างที่ดี แต่ภาพของผู้หญิงที่ปราศจาก เสื้อผ้าก็ทำให้ผู้เข้าชมพึงพอใจได้ อาจจะสร้างความพึงพอใจให้ได้มากกว่าภาพของเหล่าบรรดานางแบบอาชีพเพราะภาพเหล่านี้สร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากกว่า และภาพโป๊แบบถ่ายกันเอง

อาจจะได้รับความยินยอมในการถ่ายภาพจากผู้หญิง ณ ช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงจะยินยอมให้มีการเผยแพร่ภาพไปนั้น และเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงก็จะถูกเชื่อมโยงเข้ากับเงื่อนไขของประเพณีมากขึ้น คุณค่าของผู้หญิงก็จะถูกลดไปด้วย เมื่อผู้หญิงถูกทำให้ด้อยคุณค่า การล่วงละเมิดประเพณีกับเธอจึงเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะระบบคิดทาง สังคมวัฒนธรรมให้คุณค่าและความสำคัญแยกแยะผู้หญิงดีหรือผู้หญิงเลวโดยอาศัยเงื่อนไขของประเพณีเป็นตัวกำหนดภาพไป ไม่ใช่การเผยความงามเรือนร่างของผู้หญิงแต่เป็นการเอาชนะผู้หญิงจากผู้ชาย เพราะหน้าอกอวัยวะเพศเป็นของสงวนของผู้หญิง การที่ผู้ชายได้เห็นอวัยวะของผู้หญิงที่ถูกซ่อนเร้นก็คือชัยชนะของผู้ชายที่อยู่เหนือผู้หญิงภาพไปไม่ได้เป็นเพียงแค่รูปแบบของการแสดงออกทาง ภาษาที่ส่งผลในทางร้ายเท่านั้น แต่มันเป็นสิ่งเลวร้ายโดยตัวของมันเองที่แสดงให้เห็นถึงการถูกระงับที่กำกับร่างกายของผู้หญิงจริงๆ และผลของ การเสภาพไปก็คืออารมณ์ทางเพศที่เก็บกดและหมกมุ่นซึ่งจะถูกปลดปล่อยไปสู่ผู้หญิงที่สนิทและอยู่ใกล้ตัวผู้ชายด้วยวิธีการใดๆที่ทำให้ผู้ชายได้รับความพอใจทางเพศจากผู้หญิงคนนั้น

ความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงที่ปรากฏใน Web Site ลามก ไม่ว่าจะเป็นการนำภาพของเด็กผู้หญิงที่ร่วมเพศกับผู้ใหญ่ ภาพของผู้หญิงที่ถูกข่มขืน หรือการบอกเล่าเรื่องราวการข่มขืนการร่วมเพศกับญาติผู้ใหญ่เหล่านี้ คือความรุนแรงที่ผู้หญิงต้องเผชิญภายใต้โครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย และ Web Site ลามก ได้ขยายขอบเขตของความรุนแรงให้แผ่ขยายโดยที่พฤติกรรมความรุนแรงนั้นยังคงอยู่และถูกมองว่าเป็น “ธรรมชาติ” ของผู้ชาย และความรุนแรงนี้ได้ถูกทำให้เป็นวัฒนธรรมภายใต้การสนับสนุนของ Web Site ลามกที่ผู้ชายสามารถปฏิบัติต่อผู้หญิงได้คนทั่วไปมักจะมองปรากฏการณ์ความรุนแรงว่าเกิดจากสิ่งที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ คนที่มีจิตใจผิดปกติเท่านั้นถึงจะชอบเฝ้าดูผู้หญิงอาบน้ำ คนที่บ้ากามเท่านั้นจึงจะไปข่มขืน ความผิดจึงไปตกอยู่ที่บุคคล โดยมองข้ามปัจจัยเชิงโครงสร้างซึ่งควรจะพิจารณาจากบริบทในระดับ โครงสร้างและในระดับปัจเจกบุคคลไปพร้อมๆ กันทั้งๆ ที่ความเป็นจริงระบบโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจของหญิงชาย ที่ไม่เท่าเทียมกันเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดความรุนแรงขึ้น กับผู้หญิง ซึ่งจะกลายเป็นการบังคับให้ผู้หญิงต้องเปลี่ยนระบบความหมายการดำรงชีวิต ความเชื่อซึ่งเป็นการทำลายอัตลักษณ์ เป็นการตายในเชิงจิตวิญญาณ สื่ออินเทอร์เน็ตยังเป็นความรุนแรง เชิงโครงสร้าง (Structural Violence) เพราะสถานภาพและบทบาทของคนเราจะอยู่ในหลายๆ โครงสร้างทางสังคมซึ่งมีปัญหาเรื่องปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศอยู่ทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในตำแหน่งที่แตกต่างกันบนฐานของปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้คนที่มีความอำนาจกว่าย่อมจะเป็นฝ่ายได้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่นนี้ผู้ชายได้ใช้ประโยชน์ไปในเรื่องทางเพศซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ความสุขสำราญทางเพศที่ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อพร้อมทั้งควบคุมและกดขี่ผู้หญิง อยู่ภายใต้อำนาจไปด้วยในขณะ เดียวกัน

ปัญหาที่เห็นได้จากปรากฏการณ์ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในสื่ออินเทอร์เน็ตคือการสร้างเรื่องราวทางเพศที่หมิ่นเหม่หรือผิดศีลธรรมต่างๆที่ผู้ชายก็เป็นฝ่ายสร้างศีลธรรมทางเพศเหล่านั้นด้วย และเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้กับเรื่องราวความรุนแรงทางเพศ โดยขาด วัฒนธรรมถึงสิ่งที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิดและ Web Site ลามก ได้ชักพาคนที่ยังไม่พร้อม โดยเฉพาะเด็กให้เข้าสู่ประสบการณ์ที่เขายังไม่ได้ถูกเตรียมความพร้อมให้รับรู้เรื่องราวในลักษณะนี้ โดยที่เขาควมีความเข้าใจซึ่งความรู้เพียงอย่างเดียวในเรื่อง เพศของเด็กจะถูกสื่อลามกเหล่านี้ไปกระตุ้นให้มีการปลดปล่อยสัญชาตญาณในเรื่องเพศก่อนถึงวัยอันสมควร และทำให้เด็กสร้างภาพวาทะ และหมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องทางเพศ

การดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการในการควบคุมสื่อลามกทางอินเทอร์เน็ตเป็นเพียงนโยบายที่ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างจริงจัง จากภาครัฐ ในขณะที่ผู้จัดทำ Web Site หรือ Web Master ก็มีวิธีหลีกเลี่ยงโดยการจดทะเบียน Web Site ของตนเองในต่างประเทศ ซึ่งเป็นการยากที่จะสืบเสาะหาต้นตอหรือเจ้าของ Web Site ได้ปัญหาสำคัญอีกประการคือ ความไม่รู้เท่าทันต่อปัญหาดังกล่าวตามปัญหาไม่ทัน ครอบครัว สถาบันการศึกษาที่ตามไม่ทันด้วยเช่นกัน กลไกของรัฐและสังคมก็ไม่มีจักที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ภาระจึงมาตกที่ทั้งเหยื่อและผู้แสพ สื่อลามกเหล่านี้จะตระหนัก และมีวิธีการจัดการกับสถานการณ์แบบนี้อย่างไรและสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ในการจัดการของผู้จัดทำ(ผู้ประกอบการ Web Site) และผู้แสพสื่อ คือการเจริญเติบโตของธุรกิจประเภทนี้ซึ่งน่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับการขยายวงกว้างของปัญหาความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงซึ่ง แผลขยายไปอย่างรวดเร็วและไร้ขอบเขต

ผลกระทบของการคุกคามทางเพศที่มีต่อผู้ถูกคุกคามทางเพศ

การคุกคามทางเพศจะมีผลกระทบอย่างมากมายต่อเหยื่อ/ ผู้ถูกคุกคามทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำงาน เห็นได้จากการศึกษาของ US. Merit Systems Protection Board จากการสุ่มตัวอย่างพบว่า ประมาณ 25% ของผู้หญิงมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำงานเนื่องจากถูกคุกคามทางเพศ (Kaye et al., 1994) นอกจากนี้การคุกคามทางเพศยังมีผลต่อทางเศรษฐกิจและการศึกษาของผู้ถูกคุกคามอีกด้วย อาทิ ความสามารถในการศึกษา การทำงาน โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ตลอดจนความมั่นใจในการทำงานลดลง ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ถูกคุกคามลดลง นอกจากนี้ ยังพบด้วยว่าประมาณ 90% เกิดความผันแปรทางด้านอารมณ์ (Charney, 1994) คือ เกิดความเครียด มีอารมณ์โกรธ กลัว ซึมเศร้า อยากร้องไห้โดยไม่ทราบสาเหตุ มีความวิตกกังวล และรู้สึก ต่ำต้อย คิดอยู่เสมอว่าทำไมเหตุการณ์ เช่นนี้ จึงเกิดขึ้นกับตนเอง นอกจากผลกระทบทางด้านจิตใจแล้วยังมีผลกระทบทางด้านร่างกาย ด้วย เช่น เปื่อ

อาหารรับประทานอาหารไม่ค่อยได้ ซึ่งเกิดจากความวิตกกังวล(วิภาภรณ์ คงเจริญ, 2530)น้ำหนักลด ปวดศีรษะไม่ทราบสาเหตุ นอนไม่ค่อยหลับ พักผ่อนได้น้อย ไม่มีสมาธิ และอาจมีปัญหาทางด้านระบบทางเดินลมหายใจ และระบบทางเดินปัสสาวะ ซึ่งอาการดังกล่าวจะเป็นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมทางเพศที่ถูกคุกคาม และการปรับตัวของผู้ถูกคุกคามทางเพศเอง โดยอาการเริ่มแรกของผู้ถูกคุกคามทางเพศคือ มีความสงสัยหรือรู้สึกสับสนว่าตัวเองผิดหรือไม่ในพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้ถูกคุกคามทางเพศอาจปฏิเสธว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นความจริง ซึ่งอาจเป็นเพราะตกใจมากเกินไปที่ถูกคุกคามทางเพศอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีความวิตกกังวลตลอดเวลา ผู้ถูกคุกคามทางเพศจะเกิดความรู้สึกในแง่ที่ไม่ดีต่อสถาบันการศึกษาหรือสถานที่ทำงานที่เธอกำลังศึกษาหรือทำงานอยู่เมื่อปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขก็จะทำให้ความวิตกกังวลที่เพิ่มพูนมากขึ้น ทำให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศเกิดภาวะซึมเศร้า นอกจากนี้ความมั่นใจในตนเองยังถูกทำลายด้วย เมื่อถึงจุดวิกฤต ตัวของลูกจ้างจะลดคุณภาพในการทำงานลง ในขณะที่นักเรียน / นักศึกษาที่จะสนใจในการเรียนลดลง และในที่สุดเมื่อไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ผู้ถูกคุกคามทางเพศก็จะเกิดอาการทางจิต ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขและรักษาจากจิตแพทย์และผู้เชี่ยวชาญต่อไป (Charney, 1994)

จากการศึกษาของนักวิเคราะห์พฤติกรรมหลายๆท่าน พบว่าการสงสัยในตนเอง (Self Doubt) เป็นปรากฏการณ์ที่พบได้มากที่สุดสำหรับผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศ (Charney, 1994) แต่ก็มียุ่บางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้สึกไม่แยแสไม่สนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Silverman อ้างใน วิมนา ธรรมปรีชา, 2533)

กล่าวโดยสรุปก็คือ การคุกคามทางเพศมีผลกระทบทั้ง 2 ด้าน คือ กระทบต่อบุคคลและกระทบต่อองค์กรซึ่งหมายถึงสถานที่ทำงานและสถานศึกษา โดยส่วนบุคลนั้นจะมีผลกระทบอย่างมากต่อจิตใจ อารมณ์ สังคม ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ถูกคุกคามทางเพศ ซึ่งถ้าเกิดในสถานที่ทำงาน ก็จะทำให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศต้องสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ในกรณีผู้ถูกคุกคามทางเพศต้องออกจากงาน หรือ โอกาสในความก้าวหน้าในการทำงานลดลง แต่ถ้าเกิดกับนักเรียน / นักศึกษา แล้วคุณภาพในการศึกษาก็จะลดลงซึ่งมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้ถูกคุกคามทางเพศ และอาจมีผลกระทบต่อคนที่อยู่รอบข้างไม่ว่าจะเป็นญาติ พี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และสังคมรอบข้างของผู้ถูกคุกคามทางเพศ สำหรับผลกระทบต่อองค์กร ซึ่งหมายถึงสถานที่ทำงานและสถานศึกษานั้นจะทำให้สถานที่ทำงานหรือสถานศึกษาที่ไม่ปลอดภัย ทำให้มีการปรับเปลี่ยนผู้ทำงานอยู่เสมอ ขวัญและกำลังใจของผู้ทำงานลดลง ซึ่งทำให้ผลผลิตของงานที่ต่ำลงด้วย (King, 1995)

การช่วยเหลือทางด้านจิตใจสำหรับผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศ

ประมาณ 12% ของผู้ที่ถูกคุกคามต้องการความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ (Charney, 1994) ในการประเมินภาวะของผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศ และการดูแลผู้ที่มีปัญหาทางด้านจิตใจนั้นพบว่ามีความแตกต่างกันตามลักษณะของผู้ป่วยแต่ละบุคคล เช่น ประเภทหรือชนิดของ การคุกคามทางเพศ การปรับตัวของผู้ถูกคุกคาม อายุ เพศ สถานภาพของผู้ถูกคุกคามทางเพศ เป็นต้น สำหรับการรักษานั้นจะเริ่มต้นเหมือนกันคือ เริ่มด้วยการสัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูลประกอบการรักษา

โดยมากแล้วผู้ถูกคุกคามทางเพศจะแสดงออกให้เห็นในลักษณะของความไม่แน่ใจในการเข้าหาบุคคลที่จะรับปรึกษา กล่าวคือ ไม่แน่ใจว่าผู้ที่ให้คำปรึกษาจะช่วยเหลือตนเองได้หรือไม่ และไม่แน่ใจในผู้ให้คำปรึกษาโดยคิดว่าผู้ที่รับปรึกษาอาจจะคิดว่าตนเอง(ซึ่งหมายถึงผู้ถูกคุกคามทางเพศ) เป็นผู้สร้างปัญหาซึ่งปัญหาดังกล่าวจะทำให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศเกิดความเครียดซ้ำสอง แต่ในรายที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศไว้วางใจในผู้ให้คำปรึกษา ปัญหาอาจจะไม่เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการแก้ไขที่สำคัญก็คือ ตัวผู้ให้คำปรึกษาต้องสร้างสัมพันธภาพส่วนบุคคลโดยการแสดงความมั่นใจให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศเห็นว่า ผู้ให้คำปรึกษาจะสามารถช่วยเหลือผู้ถูกคุกคามทางเพศได้ โดยการพยายามเข้าใจในสถานการณ์ที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศได้ประสบมาซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ในขั้นตอนนี้ โดยเมื่อผู้ถูกคุกคามทางเพศเกิดความไว้วางใจในผู้ให้คำปรึกษาแล้ว ความเครียดครั้งที่สองจากผู้ถูกคุกคามทางเพศก็จะหมดลง ก็สามารถทำการรักษาในขั้นต่อไปได้(Charney, 1994)

ผู้ที่ได้ให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกคุกคามทางเพศ ต่างยอมรับว่าปัจจัยพื้นฐานและปัญหาของการสัมภาษณ์ก็คือ การผูกมิตรกับผู้ถูกคุกคามทางเพศนั่นเอง ซึ่ง คาร์แมน (Carman, 1989) ได้ให้ข้อสังเกตว่าผู้ถูกคุกคามทางเพศต้องการความอบอุ่น ความปลอดภัย ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ความสามารถเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้ถูกคุกคามทางเพศอย่างเต็มที่ เพื่อให้ ผู้ถูกคุกคามได้เล่าเรื่องประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกคุกคามทางเพศ ภายได้สภาวะอารมณ์และความรู้สึกที่ปลอดภัยและอบอุ่น เมื่อ ผู้ถูกคุกคามทางเพศเริ่มให้ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผู้ให้คำปรึกษาก็จะสามารถหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้ในที่สุด

จากการให้การรักษพบว่า การให้ข้อมูลที่เป็นจริงและการเข้าใจในปัญหาของผู้ถูกคุกคามทางเพศที่ได้ประสบมาเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ จะช่วยให้การรักษาประสบความสำเร็จ นอกจากนี้การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาร่วมกันจะทำให้ผู้ถูกคุกคามทางเพศเองจะสามารถปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ตามอรรถภาพ (Charney, 1994)

การป้องกันแก้ไขการคุกคามทางเพศ

The American Nurses Association (ANA) ได้เสนอวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาการคุกคามทางเพศ โดยเสนอไว้ 2 ระดับ คือ ระดับนายจ้าง / ผู้บริหาร และระดับลูกจ้าง ดังนี้

1. ระดับนายจ้าง/ผู้บริหาร (Employer Prevention) ต้องมีการกำหนดนโยบายและแจ้งให้ลูกจ้างทราบเกี่ยวกับนโยบายการห้ามมีการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงานมีการกำหนดวิธี การฟ้องร้องหรือการเสนอรายงานเมื่อถูกคุกคามทางเพศ โดยการเปิดเผยประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน นอกจากนี้ควรมีการฝึกอบรมผู้บริหารในระดับต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและหาวิธีการจัดการเมื่อมีการคุกคามทางเพศเกิดขึ้น ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และต่อเนื่องจากนายจ้าง/ผู้บริหารและลูกจ้าง

2. ระดับลูกจ้าง (Employee Prevention) โดยมากแล้วจะเน้นในเรื่องการป้องกันตนเองจากการถูกคุกคามทางเพศ ซึ่งวิธีการปฏิบัติเมื่อถูกคุกคามทางเพศ มีดังนี้

2.1 เสนอหน้าผู้ทำการคุกคามทางเพศโดยได้ตอบเป็นบางครั้งถ้าจำเป็นและขอร้องให้มีการหยุดการกระทำดังกล่าว

2.2 รายงานเรื่องการคุกคามทางเพศ โดยรายงานตามสายงานบังคับบัญชา

2.3 จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ โดยแสดงรายละเอียด ใคร ทำอะไร ที่ไหน และเวลาเท่าไร แล้วทำสำเนาเก็บไว้

2.4 หาผู้สนับสนุนจากที่อื่นหรือจากองค์กรอื่น ซึ่งสามารถเรียนรู้จากการคุกคามประเภทและผู้ทำการคุกคามทางเพศคนเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การของผู้ถูกคุกคามมีน้ำหนักมากขึ้น (Mrkwicq, 1994)

นอกจากนี้ นูลลี (Neulle, 1990) ได้เสนอแนวทางการยับยั้งการคุกคามทางเพศไว้ดังนี้

1. ไว้วางใจในสัญชาตญาณของตนเองเมื่อมีความรู้สึกว่ามีผู้ร่วมงานมีลักษณะท่าทีการคุกคามทางเพศ อย่างขอให้ปัญหาเกิดขึ้นกับตนเอง โดยการพูดตัดบทว่า“ไม่ต้องการให้เหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นกับตนเอง”

2. ทราบลักษณะของงานและสิ่งแวดล้อมของงานที่ทำถ้างานที่ทำงานเอื้อต่อการถูกคุกคามทางเพศ ควรหาเวลาพูดคุยกับเพื่อนผู้ร่วมงานหรือผู้บริหาร

3. ตนเองต้องทราบว่าขณะนี้อยู่ทำงานกับบุคคลระดับใด และมีนิสัยเป็นอย่างไรอย่างคร่าวๆ

4. ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยแบ่งเวลาระหว่างงานและการชีวิตส่วนตัวให้เหมาะสม

5. กำหนดขอบเขตหรือบทบาทของตนเอง ในกรณีที่ดินตนเองไม่ต้องการนัดหมายกับบุคคลอื่นควรแจ้งให้บุคคลรอบข้างได้ทราบด้วย

6. แจ้งให้ผู้อื่นทราบว่ามิบุคคลใดบุคคลหนึ่งมักจะมีพฤติกรรมคุกคามทางเพศผู้อื่นและควรแสดงให้ผู้คุกคามทราบว่า เป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ

7. ควรติดตามนโยบายของสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษา และศึกษาถึงวิธีการจัดการเมื่อเกิดการคุกคามทางเพศ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียกร้องหรือฟ้องร้องต่อไป

จะเห็นได้ว่า นโยบายในที่ทำงานเกี่ยวกับการป้องกันการคุกคามทางเพศในสถานทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญ การให้ความรู้ การให้การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว ตลอดจนการออกกฎระเบียบต่างๆ และประกาศให้ทราบโดยทั่วกันนั้น ก็เป็นวิธีหนึ่งในการป้องกันการเกิดการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำได้ และเมื่อนายจ้างได้ทราบว่ามี การคุกคามทางเพศเกิดขึ้นในสถานที่ทำงานจริง ภายหลังจากการสอบสวนแล้ว นายจ้าง/ผู้บริหารมีกลวิธีในการจัดการคือ (Langlow, 1996)

1. ตักเตือน
2. เปลี่ยนหน่วยงาน
3. ตัดเงิน โบนัส
4. ให้ออก
5. ไล่ออก
6. แก้ไขสถานการณ์ให้ผู้ถูกคุกคาม เช่น ให้การขอโทษเหยื่อต่อหน้าบุคคลอื่น
7. จ่ายค่ารักษา (ถ้ามี) ค่าปรึกษา (จิตแพทย์หรือทนายความในกรณีที่มีการปรึกษาจิตแพทย์และมีการฟ้องร้อง)

นโยบายของสถานที่ทำงานในการป้องกันการคุกคามทางเพศนั้นเป็นสิ่งสำคัญ นอกเหนือจากการป้องกันตนเองของผู้ทำงาน การประกาศให้ผู้ทำงานทราบเกี่ยวกับนโยบาย การห้ามมีการคุกคามทางเพศในสถานทำงานจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดในในการป้องกันการคุกคามทางเพศได้ และ หากแม้มีการคุกคามทางเพศเกิดขึ้นในสถานทำงานจริง นายจ้าง/ผู้บริหาร จะต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ จัดการและสอบสวนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อมิให้เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษาอีก

ฉะนั้น จึงพอสรุปได้ว่า เมื่อมีการคุกคามทางเพศเกิดขึ้น จะต้องมียุทธการ 1 หรือ 2 เหตุการณ์นี้เกิดขึ้น คือ

1. ผู้ถูกคุกคาม/เหยื่อเก็บตัว ไม่ยอมเปิดเผยเหตุการณ์
2. มีการฟ้องร้อง การเรียกร้องต่อผู้กันในระดับสูงต่อไป

การคุกคามทางเพศตามกฎหมาย

กฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศสำหรับประเทศไทยนั้น ยังไม่มีกฎหมายที่รองรับอย่างชัดเจนเหมือนกับการข่มขืนกระทำชำเรา เนื่องจากการคุกคามทางเพศยังถือว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย ถึงแม้ว่าการคุกคามทางเพศมีมานานแล้วก็ตาม แต่สำหรับประเทศไทยพฤติกรรมที่เข้าข่าย การคุกคามทางเพศยังเป็นที่สับสนอย่างมากและบางครั้งก็ยังเป็นที่ยสับสนสำหรับผู้รักษากฎหมาย เนื่องจากคำว่า “การคุกคามทางเพศ” ประกอบด้วยหลักที่สำคัญ 3 ประการ คือ เป็นพฤติกรรมทางด้านวาจาหรือทางกายที่แสดงความหมายเกี่ยวกับทางเพศ ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาต่อเพศหญิงและเป็นการสบประมาทอย่างรุนแรงต่อความสามารถของเพศหญิงที่มีต่อการศึกษาหรือการทำงานโดยผู้เกี่ยวข้องใช้เรื่องเพศเข้ามาต่อรอง ซึ่งหากนำเอาความหมายของการคุกคามทางเพศจากต่างประเทศแล้วมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย การคุกคามทางเพศของประเทศไทย น่าจะมีความหมายนอกเหนือจาก 2 ประเภทดังที่กล่าวมาแล้วนั่นคือ การคุกคามทางเพศ ที่นอกเหนือจากสถานที่ทำงานหรือสถานศึกษา เช่น การคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นขณะเดินทาง ซึ่งอาจเกิดขึ้นขณะโดยสารรถประจำทาง หรือเดินทางเข้าชอปปิ้ง เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามทางเพศของประเทศไทยนั้น ควรเข้าข่ายกฎเกณฑ์ของการกระทำอนาจารมากกว่า โดยแยกเรื่องการข่มขืนกระทำชำเราออกไป แต่ถ้าในกรณีที่มีการคุกคามทางเพศจำเป็นต้องมีการฟ้องร้องต่อผู้รักษากฎหมาย และนำขึ้นศาลสถิตยุติธรรมก็จะต้อง มีหลักฐานอย่างเพียงพอในการฟ้องร้อง ข้อสำคัญก็คือ ต้องหาพยานทั้งที่เป็นพยานตัวบุคคล และพยานวัตถุ ที่สามารถนำมายืนยันได้ว่าถูกคุกคามทางเพศจริง แต่ทั้งนี้ควรแจ้งเรื่องดังกล่าวให้กับผู้บริหารสถานศึกษาหรือสถานทำงานนั้นทราบด้วย เพราะในบางครั้งการคุกคามทางเพศและการหยอกล้อกันอาจมาพร้อมกันโดยที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศไม่รู้สึกรู้ตัว (Willaims, 1996)

นอกจากที่ทำงานแล้ว การคุกคามทางเพศอาจเกิดขึ้นได้ในสถานศึกษาโดยเกิดขึ้นทั้งที่มีผลประโยชน์ และไม่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ในปัจจุบันจะพบว่า การคุกคามทางเพศในสถานศึกษามีมากขึ้นตามลำดับซึ่งมีผลทำให้ผู้บริหารการศึกษาในสถานที่ต่างๆ มีนโยบายที่จะยับยั้งพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างมากที่ผู้บริหารจะต้องทำความเข้าใจด้วยทกฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศเพื่อจะได้กำหนดนโยบายในการห้ามหรือหลีกเลี่ยงการคุกคามทางเพศในสถานศึกษา(Dowell, 1992)

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการฟ้องร้องเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศเกิดขึ้น เพราะไม่สามารถที่จะออมชอมกันได้ภายในหน่วยงาน ก็จะต้องมีการเขียนคำร้องและหาทนายความ โดยศาลจะพิจารณาตามหลัก ดังต่อไปนี้ (Zuffletto, 1992)

1. การคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นเป็นการคุกคามทางด้านวาจา ทางกาย หรือทั้งสองด้าน
2. ความถี่ของการคุกคามทางเพศ
3. ตำแหน่งของผู้ที่ทำการคุกคามทางเพศ อยู่ในระดับเดียวกันหรือสูงกว่า
4. มีบุคคลอื่นร่วมมือในการคุกคามทางเพศครั้งนี้หรือไม่
5. นอกจากการคุกคามทางเพศผู้ทำการคุกคามทางเพศได้ทำอย่างอื่นร่วมด้วยหรือไม่

เช่น การกรรโชกทรัพย์ เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนั้น เมื่อเกิดการคุกคามทางเพศแล้ว มักจะอ้อมขมกกันได้ เนื่องจากผู้ทำการคุกคามทางเพศอาจกลัวเสียชื่อเสียง โดยค่าทำขวัญสำหรับผู้เสียหายประมาณ 20,000, 50,000 หรือ 100,000 บาท แล้วแต่จะตกลงกัน หรือจากสถิติจากทนายความช่วยเหลือสิทธิสตรี แห่งชาติพบว่า การฟ้องร้องโดยมากจะเป็นการคุกคามชนิด Quid Pro Quo ทั้งนี้จากการสืบประวัติ พบว่านายจ้างหรือผู้บริหารคนนั้นเคยทำการคุกคามทางเพศผู้อื่นมาก่อน (Pompong & Yongyuth, 1996)

กฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศในประเทศไทย

ในประเทศไทยนั้นยังไม่มีกฎหมายที่รองรับเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ มีเพียงแต่ระบุว่า การคุกคามทางเพศจะเข้าข่ายการกระทำความผิด โดย

การกระทำความผิดแก่บุคคลอายุกว่า 13 ปี

มาตรา 278 ผู้ใดอนาจารแก่บุคคลกว่า 13 ปี โดยขู่เข็ญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลัง ประทุษร้าย โดยที่บุคคลนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถ ขัดขืนได้ หรือโดยให้บุคคลนั้นเข้าใจผิดคิดว่า ตนเองเป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษไม่เกิน 10 ปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การกระทำความผิดต้องพิจารณาโดยรอบคอบ กล่าวคือ การกระทำความผิดต้องประกอบไปด้วยข้อพิจารณาสองประการคือ เจตนาการกระทำความผิดและการกระทำทางกายภาพที่แสดงออกมาเป็นการทำอนาจาร ฉะนั้น การกระทำความผิด จึงหมายถึง การกระทำที่ไม่สมควรทางเพศต่อ ร่างกายของบุคคลอื่น โดยที่ไม่สมควรนั้นหมายถึง ไม่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี หรือ วัฒนธรรม และจำกัดว่าต้องทำร้ายร่างกายผู้อื่นเท่านั้น แต่ถ้าพูดจาหยาบคายหรือกล่าวคำพรูสวาท โดยที่ไม่ได้จับต้องร่างกายผู้อื่น เช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการกระทำความผิด

มาตรา 284 ผู้ใดพาหญิงไปทำอนาจาร โดยใช้อุบายหลอกลวง ขู่เข็ญ หรือใช้กำลัง ประทุษร้ายใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรม หรือใช้วิธีการข่มขืนด้วยประการใดๆ ต้องระวางโทษ จำคุก ตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นบาท

ผู้ใดซ่อนเร้นผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกพาไป ต้องระวางโทษเช่นเดียวกันกับผู้พาไปนั้น

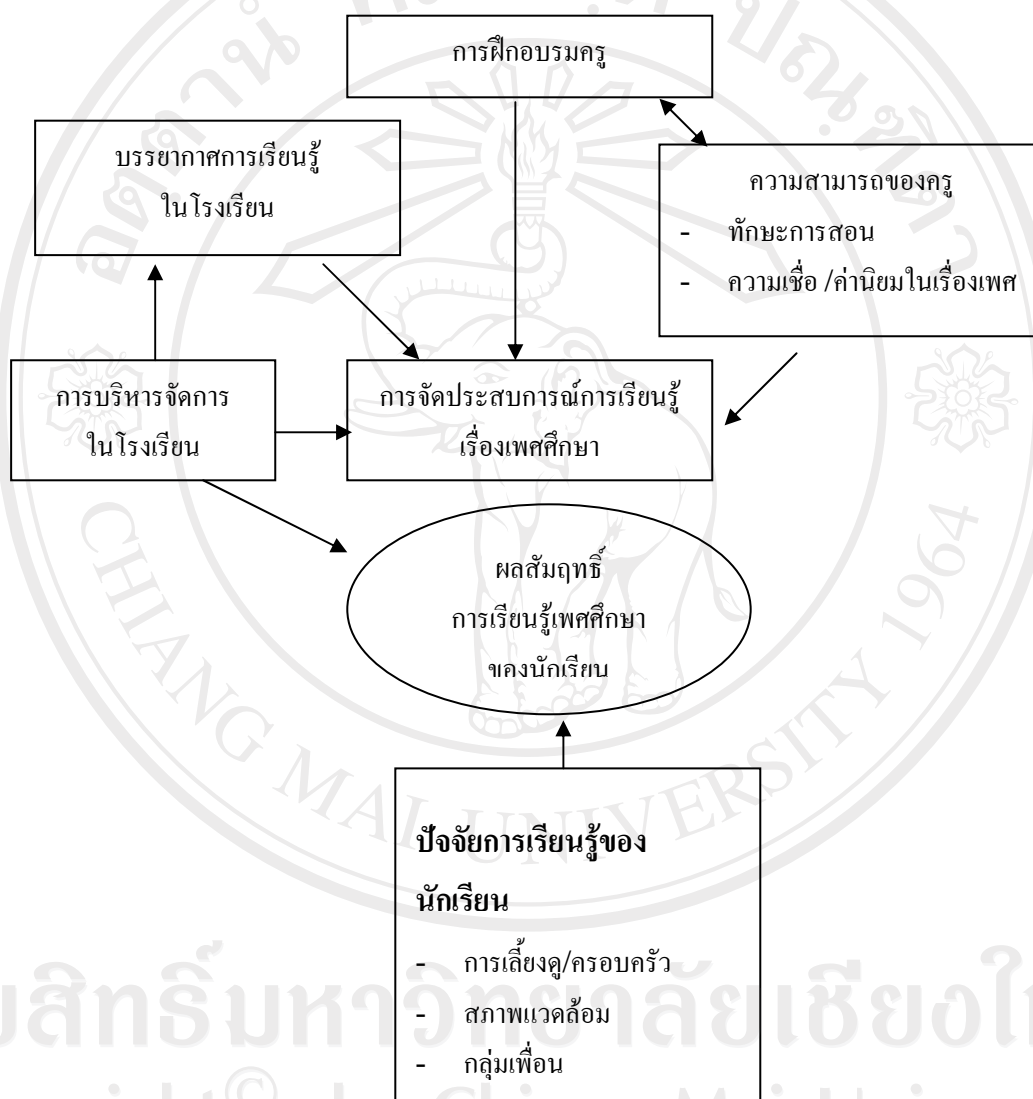
สำหรับการใช้อุบายหลอกลวงขู่เข็ญใช้กำลังประทุษร้ายใช้อำนาจครอบงำผิดทำนองคลองธรรม หรือใช้ข่มขืนใจด้วยประการใดๆ นั้น มีความหมายเดียวกันกับมาตรา 278 แต่หากหญิงนั้นสมัครใจยินยอมไปเองก็ไม่มี ความผิดมาตรา 284 (กฤตยัญ ศรีเขต, 2535)

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การคุกคามทางเพศนั้นยังมีกฎหมายที่รองรับค่อนข้างน้อยแต่ ถ้าหากการคุกคามทางเพศ ที่เกิดขึ้นนั้นมีเหตุการณ์หรือพยานหลักฐานและพยานบุคคลที่ชัดเจน จึงสามารถที่จะเอาผิดกับอาชญากรได้ ซึ่งถ้าหากมองโดยภาพรวมแล้วเราจะพบว่า เหตุการณ์การคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นนั้น หาก ผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศไม่ยินยอม การฟ้องร้องก็สามารถที่จะกระทำได้ แต่ถ้าหากหญิงหรือฝ่ายที่ถูกคุกคามทางเพศได้มีการยินยอม ก็ไม่สามารถที่จะเอาผิดต่อผู้ที่ทำการคุกคามทางเพศตามกฎหมายได้

สำหรับผลเสียที่เกิดขึ้นภายหลังการฟ้องร้องในกรณีเกิดการคุกคามทางเพศเกิดขึ้น นอกจากผู้ ถูกคุกคามทางเพศจะสูญเสียรายได้ เสียเวลา แล้วยังมีผลต่อสภาวะร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมตลอดถึงสภาพความเป็นและต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันก็มีผู้เสียหายหลายรายได้ลุกขึ้นสู้โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ

แผนภาพที่ 17 การสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2546) การดำเนินงานเพศศึกษาในโรงเรียนเป็นการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้เรื่องเพศของนักเรียน และสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ สรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ความสามารถของครู

นอกจากความสามารถด้านการสอนปกติที่มีอยู่ในครูทุกคนแล้ว การสอนเพศศึกษา จำเป็นต้องมีสิ่งที่ครูควรคำนึงถึงและพัฒนาเพิ่มเติมในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

1. ควรระมัดระวังเรื่องความเชื่อ หรือ ค่านิยมที่มีอยู่เดิม หากยังไม่แน่ใจควรศึกษาจากแหล่งความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อถือได้ เพราะการสอนเพศศึกษาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนที่ความเชื่อและค่านิยมของผู้สอนจะมีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมาก

2. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน ควรเป็นบรรยากาศเปิดที่ยอมรับฟังความคิดเห็นและความเชื่อของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้บอกความคิดเห็นหรือความรู้สึกลักษณะอย่างอิสระ ไม่มีการตำหนิหรือตัดสินความเชื่อใดๆ ของผู้เรียนถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
3. ทำความเข้าใจหลักสูตรการสอนเพศศึกษา จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระของหลักสูตรความสัมพันธ์ของหลักสูตรเพศศึกษากับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือมาตรฐานการศึกษาเพื่อนำเข้าไปสอนในชั้นเรียน ได้อย่างสอดคล้องกับหลักสูตรปกติ
4. ศึกษาหาความรู้เรื่องเพศศึกษาให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ ไม่บิดเบือนไปจากสาระสำคัญในเรื่องเพศศึกษา ถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอนเพศศึกษาทุกคน
5. รับการฝึกอบรมเรื่องการสอนเพศศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นใจ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา ในที่นี้หมายความว่าถึงเฉพาะการจัดประสบการณ์ในโรงเรียน ซึ่งในความเป็นจริงเด็กเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาจากหลาย ๆ แหล่ง เช่น การเล็งดู ครอบครัว สภาพแวดล้อม และจากเพื่อน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของนักเรียนทั้งสิ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อ ปัจจัยการเรียนรู้ของนักเรียน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาอาจเป็นไปได้ 2 ลักษณะ คือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียนโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน กับการจัดประสบการณ์ผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งอาจเป็นจัดเป็นปัจจัยการเรียนรู้ของนักเรียนด้านสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนได้เช่นกัน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง เนื่องจากนักเรียนได้เรียนรู้ได้จัดระบบความคิดความเชื่อเรื่องเพศศึกษามาแล้วจากครอบครัว คนใกล้ชิด เพื่อนจากสภาพแวดล้อม เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และตัวแบบในสังคม เป็นต้น ดังนั้น นักเรียนจึงมีความเชื่อเป็นของตนเอง กิจกรรมการเรียนรู้จึงต้องอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับนับถือประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งด้วยกระบวนการที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเท่านั้น จึงจะนำไปสู่การเรียนรู้เพศศึกษาที่เหมาะสมได้

2. การเลือกใช้สื่อการสอน และการเลือกใช้ภาษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงเพศวัยเด็ก ระดับการรับรู้ของผู้เรียน สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็ต้องให้มีความน่าสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้

บรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน

บรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมหรือเอื้อต่อการเรียนรู้เพศศึกษาของนักเรียน อาจสร้างให้เกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเรื่องเพศศึกษาโดยตรงในโรงเรียน โดยผ่านการอบรมนักเรียนแกนนำ หรือจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในลักษณะอื่น ๆ

จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมหรือเป็นแกนนำในการจัด โดยมีครูเป็นผู้ให้การสนับสนุนตามความต้องการของนักเรียนและควรมีการจัดกิจกรรมที่สม่ำเสมอตลอดปีการศึกษา ซึ่งจะเป็นการสร้างบรรยากาศแวดล้อมที่ส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสมในโรงเรียน

2. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้เพศศึกษาโดยธรรมชาติ เช่น การจัดโอกาสให้นักเรียนชายหญิงได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน กิจกรรมที่แสดงออกถึงการยอมรับนับถือต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันทั้งด้านเพศและวัยวุฒิ การไม่ปิดกั้นสัมพันธ์ภาพที่อยู่ในระดับที่เหมาะสมของนักเรียนชายหญิง เป็นต้น

ปัจจัยการเรียนรู้ของนักเรียน

เด็กมีการเรียนรู้เรื่องเพศมาก่อนที่จะเข้ามาในระบบโรงเรียน และเมื่อเข้ามาในระบบโรงเรียนแล้วยังคงมีการเรียนรู้เรื่องนี้โดยไม่รู้ตัวอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าโรงเรียนจะมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กหรือไม่ก็ตามปัจจัยการเรียนรู้ นอกเหนือจากระดับสติปัญญาซึ่งเป็นปัจจัยภายในตัวนักเรียนแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกอีกหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้เรื่องเพศของนักเรียน ได้แก่

1. การเลี้ยงดูและครอบครัว
2. สภาพแวดล้อม เช่น สื่อต่าง ๆ ตัวอย่างหรือตัวแบบในสังคมรอบตัวเด็ก เป็นต้น
3. กลุ่มเพื่อน ๆ

โรงเรียนสามารถสนับสนุนปัจจัยการเรียนรู้ในเรื่องอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนได้โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับกลุ่มนักเรียนแกนนำได้เช่นกัน

สำหรับเรื่องการเลี้ยงดูและครอบครัวโรงเรียนสามารถมีส่วนในการสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปกครองเรื่องการสอนเพศศึกษาให้แก่เด็ก ๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องการจัดประสบการณ์สำหรับพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นต้น

ส่วนปัจจัยการเรียนรู้ด้านสภาพแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ สื่อที่แวดล้อมตัวเด็กกับตัวแบบในสังคมเป็นเรื่องที่องค์กรต่าง ๆ ในสังคมจะต้องเข้ามาดูแลช่วยเหลือ โรงเรียนอาจเรียกโดยตรงต่อ

องค์กรวิชาชีพที่รับผิดชอบด้านสื่อสารมวลชนให้บทวนบทบาทและสร้างความตระหนักถึงบทบาทอันมีความสำคัญยิ่งนี้

การฝึกอบรมครู

ด้วยเหตุที่ค่านิยมและความเชื่อของครูมีผลโดยตรงต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เรื่องเพศและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน รวมทั้งเนื้อหาเรื่องเพศศึกษาบางส่วนต้องมีการทำความเข้าใจเพื่อไม่ให้เกิดการบิดเบือนของสาระสำคัญ การฝึกอบรมครูจึงมีความสำคัญ

การฝึกอบรมครูผู้สอนเพศศึกษาควรมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. ปรับเจตคติ เพื่อหล่อหลอมค่านิยมและความเชื่อของผู้สอนให้เหมาะสม ซึ่งจะแสดงออกเป็นท่าทีการสอนและการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพศศึกษา
2. ทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระเรื่องเพศศึกษา ให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้ชัดเจน
3. ฝึกฝนทักษะการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงแค่ปรากฏอยู่ในปรัชญาของหลักสูตรเท่านั้น
4. พัฒนาความสามารถด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่นำไปสู่การสร้างหรือปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนมากที่สุด

การบริหารจัดการในโรงเรียน

การดำเนินงานเพศศึกษาในโรงเรียนไม่แตกต่างจากการดำเนินงานอื่นที่จำเป็นต้องมี กระบวนการ การบริหารจัดการที่เหมาะสมและเข้มแข็งเพื่อไปสู่จุดหมายซึ่งก็คือ ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ เรื่องเพศศึกษาของนักเรียน องค์กรประกอบด้านการบริหารจัดการที่สำคัญได้แก่

1. การกำหนดนโยบายในเรื่องการดำเนินงานเพศศึกษาในโรงเรียน มีแผนปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม และมีการกำกับดูแลให้มีการดำเนินงานตามแผนนั้น
2. มีการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น มีงบประมาณดำเนินการตามความจำเป็น มีการจัดสรรบุคลากรรับผิดชอบและการมอบหมายงาน
3. มีทีมงานรับผิดชอบ และมีการกำหนดขอบเขตหน้าที่ชัดเจน รวมทั้งการกำหนดระบบการประสานงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น

แผนภาพที่ 18 กรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิตในการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ
รูปแบบทักษะชีวิตกับการป้องกันการถูกคุกคามทางเพศ → กระบวนการ → ผลลัพธ์

Input /ทักษะชีวิตแบบมี ส่วนรวม สิ่งนำเข้า	Process กระบวนการ	output ผลลัพธ์
ปัจจัยนำ - ขาดความรู้เรื่อง การถูกคุกคามทางเพศ - ค่านิยมที่ตามแบบอย่างกัน ปัจจัยเอื้อ - ขาดทักษะในการดำรงชีวิต - ข้อมูลข่าวสาร สื่อต่างๆ ปัจจัยเสริม - พ่อ แม่ไม่มีเวลาให้กับลูก - ครอบครัวหย่าร้าง - ขาดความอบอุ่น/ขาดที่พึ่ง - บิดา – มารดาเสียชีวิต	กิจกรรมด้านความรู้ - การรับรู้ถึงวิธีการป้องกัน - การรับรู้ถึงความรุนแรง - การรับรู้ถึงโอกาสเสี่ยง กิจกรรมด้านเจตคติ - การระดมสมอง - การศึกษาค้นคว้า - การอภิปรายกลุ่ม / ข้อเสนอแนะ กิจกรรมด้านทักษะปฏิบัติ - การแสดงบทบาทสมมุติ - การสาธิต - เกมส์ ฯลฯ	- มีพฤติกรรมในการป้องกัน - การใช้ทักษะชีวิตในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล - มีความรู้ลึกถึงคุณค่าในตนเอง - เกิดความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการคุกคามทางเพศ - การใช้ทักษะชีวิตในการปฏิเสธต่อตรง - การใช้ทักษะชีวิตในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ การวัดผลประเมินผล - ก่อนเรียน - ระหว่างเรียน (การสังเกต) - หลังเรียน - ติดตามผลหลังการอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามทางเพศจะพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของการคุกคามทางเพศ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน และส่วนมากแล้วจะเป็นการศึกษาในต่างประเทศ สำหรับประเทศไทยการศึกษาในลักษณะนี้มีค่อนข้างน้อย ดังนั้นงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปนี้

พอล (Paul, 1993) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจ โดยศึกษาในกลุ่มประชากรที่เป็นนักศึกษาพยาบาลและ นักอาชีวบำบัด จำนวน 158 คน เกี่ยวกับประสบการณ์การคุกคามทางเพศ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มแรกคือกลุ่มนักศึกษาพยาบาลเทคนิค (เรียน 2 ปี) กลุ่มที่สองคือกลุ่มนักศึกษาพยาบาลวิชาชีพ (เรียน 4 ปี) และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มนักศึกษาอาชีวบำบัด (เรียน 4 ปี) การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามโดยประชากรเป็นเพศหญิง 151 คน และเพศชาย 7 คน ผลปรากฏว่าประมาณร้อยละ 40 เคยถูกคุกคามทางเพศโดยผู้ป่วยและร้อยละ 16 เคยถูกคุกคามหรือลวนลามทางกายโดยกลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อคิดเห็นว่าการมีปฏิกริยาได้ต่อการคุกคามทางเพศจะสามารถหยุดการคุกคามทางเพศได้ถึงร้อยละ 85 และการได้ตอบที่เป็นธรรมดาและทำได้ง่ายก็คือการปฏิเสธการมีส่วนร่วมในการคุกคามทางเพศหรือการปฏิเสธที่จะรังพึงเกี่ยวกับเรื่องเพศ

ลิบบัส และโบว์แมน (Libbus & Bowman, 1994) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศในพยาบาลวิชาชีพ โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจำนวน 200 คนและทุกคนปฏิบัติงานในรัฐ Missouri โดยการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างและได้แบบสอบถามกลับคืนมาร้อยละ 39.5 อายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามประมาณ 38 ปี และร้อยละ 84.6 จะมีอายุน้อยกว่า 47 ปี ผลปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างเคยถูกผู้ป่วยคุกคามทางเพศมากที่สุด รองลงมาได้แก่การคุกคามทางเพศจากแพทย์ เจ้าหน้าที่แผนกอื่นที่ไม่ใช่พยาบาล อาทิจากครอบครัวผู้ป่วย และจากพยาบาลชายตามลำดับ ในจำนวนนี้จะถูกคุกคามทางเพศจากผู้ร่วมงานที่เป็นชายมากที่สุด การเล่าเรื่องลามกให้ฟังมากที่สุด ในขณะที่ผู้ป่วยจะทำการคุกคามโดยการให้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์แสดงความหมายทางเพศมากที่สุด ส่วนการมีปฏิกริยาขณะที่ถูกคุกคามทางเพศนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพยาบาลวิชาชีพจะมีอารมณ์โกรธเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาได้แก่ การแสดงความรังเกียจ และมีส่วนน้อยที่แสดงอาการชอบใจหรือเงินอาย

นอกจากนี้ เคและคนอื่น ๆ (Keye et al., 1994) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจถึงอุบัติการณ์การคุกคามทางเพศในกลุ่มพยาบาลที่ทำงานในหอผู้ป่วยหนักและเป็นสมาชิกของ American Association of Critical Care Nurses (AACN) ในมลรัฐทางตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา จำนวน 188 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายและได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 97 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 52 ผลปรากฏว่าร้อยละ 46 เคยมีประสบการณ์การคุกคามทางเพศ ในจำนวนนี้

ร้อยละ 82 ถูกคุกคามทางเพศโดยแพทย์ ร้อยละ 70 เคยถูกคุกคามโดยเจ้าหน้าที่ชาย และร้อยละ 7 ถูกคุกคามโดยผู้บริหารชาย ตามลำดับสำหรับรูปแบบของการถูกคุกคามทางเพศนั้น พยาบาลหอผู้ป่วยหนักร้อยละ 53 จะถูกโอบกอด กอดรัด หอมแก้ม ร้อยละ 27 จะถูกเล่าเรื่องลามกและเรื่องเกี่ยวกับทางเพศ การจ้องดูรูปร่างและหน้าตาโดยใช้เวลานาน ๆ และการแสดงท่าทาง โดยการเชิญชวนโดยสื่อความหมายทางเพศ ร้อยละ 25 จะถูกนัดหมายที่ไม่ต้องถูกร้อยละ 9 ถูกขอให้มีเพศสัมพันธ์ด้วยโดยมีผลประโยชน์ของงานเข้ามาเกี่ยวข้อง และในจำนวนพยาบาลที่เคยถูกคุกคามทางเพศนี้ ร้อยละ 69 ไม่ได้รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบถึงอุบัติการณ์และรายละเอียดของการถูกคุกคามทางเพศ ร้อยละ 73 ไม่ได้ตระหนักถึงนโยบาย ขั้นตอนและวิธีการในการติดตามผลเมื่อถูกคุกคามทางเพศ และร้อยละ 80 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากโรงพยาบาลที่ทำงานเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการเมื่อถูกคุกคามทางเพศ

วิลเลียม (Viliams, 1996) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจถึงอุบัติการณ์และประสบการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงานของพยาบาลวิชาชีพที่ทำงานในรัฐ Illinois จำนวน 1,130 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ผลปรากฏว่าร้อยละ เคยมีประสบการณ์ การถูกคุกคามทางเพศโดย ร้อยละ 72.8 ถูกคุกคามทางเพศโดยผู้ป่วย ร้อยละ 57.9 ถูกคุกคามทางเพศโดยแพทย์ สำหรับรูปแบบการคุกคามทางเพศที่พบได้บ่อยมากที่สุดก็คือการพูดที่แสดงความหมายทางเพศหรือการเล่าเรื่องลามกการใช้คำพูดในเชิงดูถูกที่แสดงความหมายทางด้านเพศและการสัมผัสทางด้านร่างกายตามลำดับ พยาบาลการพยาบาลสาธารณสุขจะเป็นกลุ่มที่ถูกคุกคามทางเพศมากที่สุด รองลงมาได้แก่ พยาบาลอาชีวสุขภาพ และพยาบาลให้สุศึกษา ตามลำดับสำหรับภายในโรงพยาบาลแผนกที่ถูกคุกคามทางเพศมากที่สุด คือห้องผ่าตัด การพยาบาลผู้ป่วย อายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ และห้องฉุกเฉินตามลำดับ ส่วนการมีปฏิกิริยาขณะที่ถูกคุกคามทางเพศนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพยาบาลวิชาชีพจะมีอารมณ์โกรธเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาได้แก่ ตื่นเต้น ช็อค และไม่แน่ใจว่าเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นกับตนเอง

นอกจากในโรงพยาบาลแล้วยังมีการศึกษาที่พบว่าในสถานที่อื่นๆ เช่นในสถานการศึกษา ก็พบว่า มีการคุกคามทางเพศในระดับที่ค่อนข้างมาก เช่น ในกรณีศึกษาของหมู่และคนอื่น ๆ (Hu et al., 1996) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจถึงอุบัติการณ์การถูกคุกคามทางเพศ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรผู้มีตำแหน่งทางด้านวิชาการที่ทำการสอนในคณะสุศึกษาในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกา จำนวน 239 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย และได้รับแบบสอบถามคืนมา 143 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 59.8 ผลปรากฏว่า ร้อยละ 90 เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเคยถูกคุกคามทางเพศ โดยพบในเพศชายร้อยละ 85.9 และพบในเพศหญิงร้อยละ 87.7 โดยการคุกคามทางเพศจะมีทั้งรูปแบบของการใช้วาจาและใช้สัญลักษณ์แสดงความหมายทางเพศ ซึ่งที่พบน้อยที่สุดและ

รองลงมาก็คือการแสดงความต้องการชี้ให้เห็นเกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยที่กลุ่มตัวอย่างไม่ต้องการและสุดท้ายก็คือการพยายามคุกคามทางเพศทางด้านร่างกาย

สำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศในประเทศไทยผู้ทำวิจัยอยู่ 2 ท่าน คือ **วิมณา ธรรมปรีชา (2533)** ได้ทำการศึกษาเรื่องการคุกคามทางเพศ ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะที่เป็นการสำรวจเบื้องต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์การรับรู้ความคิดเห็น รูปแบบของพฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นการคุกคามทางเพศ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดการคุกคามทางเพศ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คนแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม คือ (1) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ปวส. อนุปริญญา/นิสิต นักศึกษา (2) ข้าราชการ / ลูกจ้างรัฐบาล (3) ลูกจ้าง / พนักงานรัฐวิสาหกิจ (4) ลูกจ้าง/พนักงานบริษัทเอกชน (5) ลูกจ้างตามบ้านและสถานประกอบกิจการบางประเภทและ (6) ครู – อาจารย์ ซึ่งปรากฏว่า ร้อยละ 47.2 เคยมีประสบการณ์ในฐานะผู้ถูกระทำโดยตรงการรับรู้เกี่ยวกับความเสียหายหรือความรุนแรงของการคุกคามทางเพศอยู่ในระดับที่สูง และสาเหตุของการคุกคามทางเพศนั้นร้อยละ 40 ตอบว่ามาจากสาเหตุที่ผู้ชายชอบที่จะแสวงหาความสนุกจากเพศหญิง โดยนักเรียน / นิสิตนักศึกษา มีโอกาสถูกคุกคามทางเพศมากที่สุด ตัวแปรที่มีลักษณะดึงดูดใจทางเพศคือความสวย / ความหล่อของหน้าตา และเรือนร่างหรือส่วนสัดมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์การถูกคุกคามทางเพศเพศชายจะมองเห็นว่าพฤติกรรมการถูกคุกคามทางเพศในแบบต่าง ๆ ไม่ร้ายแรง ซึ่งต่างจากเพศหญิง วัยรุ่น / หนุ่มสาวจะมองเห็นว่าพฤติกรรมการคุกคามทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ไม่สู้ร้ายแรงและทำความเสียหายแก่ผู้ถูกระทำมากนักซึ่งแตกต่างจากคนวัยสูงกว่า ระดับการศึกษาที่สูงมากขึ้นก็ยิ่งมีความรับรู้สูงขึ้นและอาชีพครู/อาจารย์จะมองเห็นปัญหาการถูกคุกคามทางเพศมากกว่าบุคคลในอาชีพอื่น

ศรัทธัย สิริพิทย์ (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการคุกคามทางเพศ ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะสภาพปัญหาเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศในโรงพยาบาล : ร้อยละ 68 ของพยาบาลเคยได้ยินบ้าง พอควรว่ามีผู้อื่นหรือ ที่รวบรวมวิชาชีพถูกคุกคามทางเพศ ร้อยละ 78 ของพยาบาลไม่เคยเห็นผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมวิชาชีพถูกคุกคามทางเพศแต่มีเพียงร้อยละ 22 ของพยาบาลเคยเห็นว่าผู้อื่นหรือเพื่อนร่วมวิชาชีพถูกคุกคามทางเพศ ร้อยละ 58 ของพยาบาลเคยถูกคุกคามทางเพศในโรงพยาบาล สำหรับปัจจัยภายในโรงพยาบาลที่เอื้ออำนวยต่อการถูกคุกคามทางเพศในโรงพยาบาล ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ เช่นทางเดินบางแห่งมีแสงสว่างยังไม่เพียงพอ มีการก่อสร้างอาคารมากขึ้น และปัจจัยทางด้านการรักษาความปลอดภัยที่ยังไม่รัดกุมพอ ไม่สามารถคัดกรองผู้ที่เข้า – ออกโรงพยาบาลได้ และระบบจราจรยังเป็นระบบเปิด 2. ประเภทของการคุกคามทางเพศในโรงพยาบาล : ประเภทการคุกคามทางเพศในโรงพยาบาลพบได้ทุกประเภทของการคุกคามทางเพศได้แก่การใช้ภาษาที่ส่อไปในทางการลวนลาม

รัตนา ดอกแก้ว (2539) ได้ศึกษาผลของการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกัน โรคเอดส์ ของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัดแพร่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 คณะบริหารธุรกิจ เอกการบัญชี จำนวน 81 คน ได้รับการพัฒนาทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธต่อรอง ผลการทดลองพบว่ากลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธต่อรองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คุณหญิง เจริญสุข (2540) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการป้องกัน โรคเอดส์ของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตแห่งหนึ่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการปฏิเสธและพฤติกรรมป้องกัน เอดส์สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะ การปฏิเสธสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่พบความแตกต่างทางสถิติของ ความรู้สู่การตัดสินใจในตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธกับพฤติกรรมป้องกันเอดส์

นันทวัน เปรมโยธิน (2540) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาประสิทธิภาพ การสอนทักษะ ชีวิตของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540 ศึกษาผู้เรียนชั้น ม.1 ถึง ม.3 จำนวน 63 คน ครูมัธยมศึกษาจำนวน 21 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือแบบสอบถามโดยแยก คำถามครู จำนวน 3 ชุด นักเรียนจำนวน 4 ชุด นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS / PC สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่าครูนำ ทักษะชีวิตไปสอดแทรกกับวิชาอื่นมากที่สุด ร้อยละ 47.6 การเตรียมตัวสอนของครูเตรียมได้ค่อนข้างครอบคลุม ครูให้ความเห็นว่าการสอนทักษะชีวิตต้องใช้เวลาในการเตรียมตัวมากขึ้น ร้อยละ 47.6 การเตรียมสื่อการสอนไม่ยุ่งยากแต่ต้องเลือกสื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์จึงประสบผลสำเร็จ ในการสอนการสอนทักษะชีวิตทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น เนื้อหาสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ ร้อยละ 8.10 สามารถประยุกต์เข้ากับเนื้อหาอย่างอื่นได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนเข้าใจ เนื้อหามากกว่าการสอนแบบเดิม ร้อยละ 8.10 การสอนทักษะชีวิตสามารถเปลี่ยนค่านิยมการเที่ยว สถานบริการทางเพศของผู้เรียนได้ ร้อยละ 81.0 ส่วนความคิดเห็นด้านเจตคติต่อโรคเอดส์พบว่าอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 76.5 และความคิดเห็นต่อกระบวนการสอนทักษะชีวิตนั้น พบว่าร้อยละ 60.0 สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

พิมพ์ใจ บุญยัง (2540) ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดนราธิวาส แบ่งเป็นกลุ่ม ทดลอง 63 คน กลุ่มเปรียบเทียบ 51 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนตามโปรแกรมการเสริมสร้าง

ทักษะชีวิต ซึ่งประกอบด้วยทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ไขปัญหาและทักษะการปฏิเสธ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจไม่ลงเสพสารระเหย ทักษะการแก้ไขปัญหาเมื่อเผชิญกับแรงกดดันจากเพื่อนที่เสพสารระเหย ทักษะการปฏิเสธเมื่อเพื่อนชักชวนให้เสพสารระเหย และมีพฤติกรรมในการป้องกันการเสพสารระเหยดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

พิสมัย สุขอมรรัตน์ (2540) ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ในนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 สังกัดกรมสามัญศึกษากรุงเทพฯ ด้วยการสร้างทักษะชีวิตตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ส. และกรมอนามัย ซึ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และเรียนรู้จากประสบการณ์แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 46 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 40 คน ผลการทดลองพบว่าภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการตัดสินใจ ไม่สูบบุหรี่ ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสี่ยงสัมพันธภาพและการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่เพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความรู้สึกลึกเห็นคุณค่าในตนเอง และทักษะการจัดการกับความเครียด หลังการทดลองพบเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเปรียบเทียบไม่พบความแตกต่างทางสถิติ

ศิริรัตน์ บุญตานนท์(2540)ได้ทำการศึกษาเรื่องรายงานการสอนทักษะชีวิตโดยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนด้อยแบบ โรงเรียนสุขานารีสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ศึกษากับครูชั้น ป.4-ป.6 จำนวน 60 คน

เครื่องมือที่ใช้

1. แบบสอบถามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. แบบสังเกตพฤติกรรมครูผู้สอน
3. แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน

ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้สอนส่วนมาเขียนแผนการสอนแบบมีส่วนร่วมได้ 100% เขียนแผนการสอนแบบมีส่วนร่วมถูกต้องมากกว่า 80%
2. ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้มากกว่า 80%
3. ผู้สอนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากแบบครูเป็นสำคัญ เป็นการให้ผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่า 70%

4. ผู้เรียนให้ความสนใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าวิธีการสอนแบบเดิมเป็นที่พอใจ
5. ผู้เรียนมีพฤติกรรมกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ผลเป็นที่พอใจ

สุภาพันท์ สุญสินภัย (2540) ศึกษาเรื่องผลการสอนเจตคติ เพื่อป้องกันสารเสพติด (ยาบ้า) ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชลบุรี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนและกลุ่มควบคุมจำนวน 20 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเจตคติและแผนการสอนเพื่อสร้างเจตคติ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS/PC พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของเจตคติ ด้านตระหนักรู้ยาบ้าเป็นปัญหาใกล้ตัว ด้านความเห็นใจผู้ที่ได้รับผลกระทบจากยาบ้า ด้านความภูมิใจในตนเองโดยไม่พึ่งยาบ้า เจตคติในภาพรวมทั้งสามด้านสูงกว่ากลุ่มควบคุม และมีคะแนนเฉลี่ยภาพหลังการทดลองเพิ่มเติมมากขึ้น

พิชิตพล สุทธิสันทน์ (2542) ได้ศึกษาการใช้แผนการสอนรายวิชา พ 402 (สุขศึกษา) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 โรงเรียน คือโรงเรียนการวิละวิทยาลัย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัยและโรงเรียนหอพระ ใช้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังจากการสอนพบว่า กลุ่มทดลองมีการพัฒนาทางด้านความรู้และเจตคติมี การเปลี่ยนแปลงสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จันทนา หน่อสุวรรณ และ อุบลวรรณ แสรมหายักษ์ (2544) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมการสอนด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ต่อเจตคติต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของนักเรียนหญิงในด้านการแสดงออกที่เหมาะสมกับเพศของตน และการแสดงออกที่เหมาะสมกับผู้อื่น ได้ศึกษากับนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่ข้าวต้มท่าสุด อำเภอเมืองเชียงราย จำนวน 37 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนเจตคติต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม
2. แบบวัดเจตคติต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศ

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนหญิงที่ผ่านการสอนตามคู่มือการจัดกิจกรรมการสอนเจตคติต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมมีเจตคติทางบวกสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01
2. พฤติกรรมแสดงออกทางด้านการแต่งกาย การมีสัมพันธภาพต่อเพื่อนชายเปลี่ยนแปลงและเหมาะสมกว่าก่อนสอนในระดับดี

โดยสรุปแล้วการนำกระบวนการทักษะชีวิตไปใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาในพฤติกรรมที่มีความเสี่ยงต่างๆ ของนักวิจัยหลายคนมีผลที่เปลี่ยนแปลงไปในทางบวกและสร้างให้ผู้ได้รับความรู้และเข้าใจกระบวนการทักษะชีวิตดีขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

อรัญญาณี เชื้อไทย (2541) ได้ทำการศึกษาการใช้ทักษะชีวิตในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การป้องกันการติดยาสูบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพิริยาลัย จังหวัดแพร่ จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ เสี่ยง 30 คน กลุ่มไม่เสี่ยง 30 คน ผลการทดลองพบว่ากลุ่มเสี่ยงมี คะแนนเฉลี่ยในด้านความรู้ ทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธต่อแรง หลังการ ทดลองสูงขึ้นกว่าการก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มไม่เสี่ยงมีคะแนน เฉลี่ยในด้านความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองหลังการทดลองสูงขึ้นกว่าการก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved